

Luceafărul

Săptămânal de literatură. Nr. 3 (495), serie nouă. Miercuri, 24 ianuarie, 2001. Preț: 6.000 lei

d. r. popescu

aflat și eu printre cei care au făcut unele propuneri, părăsind numaidecât sala pentru a-i lăsa pe cei chemați să discute și să decidă. La ieșire, în curte am dat peste un morman de hârtii, plicuri, dosare, mape, scoase de zavrăgii din biroul președintelui și azvârlite afară. Aruncându-mi privirea în trecut am văzut și cules o fotografie a scriitorului D. R. Popescu, pe care o păstrez în colecția mea personală, căci mi s-a părut un act de barbarie să o știu distrusă, fie și în focul sacru al Revoluției. Doresc să orneze acest amical articol, ca o dovadă a deosebitei mele considerațiuni.”

(Alexandru George)

”Voi încheia, însă, în legătură cu evenimentul. D. R. Popescu își dăduse demisia și se încerca înjghebură unei conduceri interimare. M-am

pag. 7

Și poetul, naivul...

În locurile de negăsit ale imaginației -

foarte tânăr aflat în primele sale zile de viață când mușchii îi mai miroseau a humă a plămădă de cernoziom de facere și Eva mirosind încă puțin a os ciolănos a coastă adamică... Și bineînțeles

poetul-naivul venise să-și depună sângele sau cerneala în posibila humă a reîncarnării posibile în locurile de negăsit ale imaginației în sinea sa zicându-și că în cine știe ce zi Dumnezeu va purcede la des-Facerea lumii ceva mai elevat vorbind - va purcede la des-Geneză.

**cornel
ungureanu**

Omul arhaic Pandrea nu-i mai puțin o ființă pasională care recuperează spiritul pandur, ce, de la Macedonski la Marin Sorescu, a aliniat personaje și stiluri inconfortabile, iubitoare de polemică și paradox, de afirmații categorice și de divagații pitorști. Spectacolul inteligenței triumfă în cărțile-revanșă ale lui Petre Pandrea.

pag. 11

laurențiu ulici

”Laurențiu Ulici, mai tânărul, cât și cel din ultima vreme era un model viu de moralitate, un cărturar bogat de aurul cărților și sărac de povara orgoliosului sine; impunea respect și admirație, fără a apela la artificii care să-i cultive personalitatea; nu mi s-a părut vreodată că avea preferință față de cineva anume, nu era un ”catholic”, ci un... greco-catholic echilibrat, un *primus inter pares* între criticii cu altitudine, un candid, un afectiv jovial, un slujitor al prieteniei. Ne scotea la ”scenă” pe toți cu același apelativ, ne aclama la fel, sobru, niciodată ostentativ, ne asculta emisiile cu multă atenție, nu da verdicte în plen, era un subtil ”clinician al subconștientului” (L. Raicu), zglobiu în fața teribilismelor și meditativ, transfigurat înaintea zicerilor profunde, esențiale. Conducea extrem de elegant ”ședințele”, și înainte de recital, și după, cu prudență și ironie când se impunea, impecabil în comportamentul civic, aproape de fiecare, atent, colegial, la agapele de după festivități ori în grupurile care, dezlănțuindu-se într-o oarecare boemă, țineau pe loc miezul nopții și întârziu ivirea zorilor.”

(Constantin Hrehor)

LANTERNA ROȘIE

Când e atâta libertate, unii întreprinzători nu știu cum s-o folosească, iar alții caută faima cu orice preț, chiar dacă nu-i avantajează în epocă. Ambiția lor nemărturisită este să iasă din anonimat, știind că numai așa lasă și ei în urmă o dâră. * De mai multă vreme, chinurile inspirației de la genunchiul broaștei îi surmenează pe membrii grupului *Vouă*. Apărând ei la rampă pe la ore obosite, când bunicii încearcă să-și adoarmă nepoții iar părinții rezistă să asculte bătăniile lui Tucă, însoțit de Cristoiu, comicii (care nu-și pot etala nici măcar umorul involuntar) insistă, ca și Adrian Păunescu în opera lui de culturalizare a maselor, obținând doar efecte inverse: ieșirea telespectatorilor de pe canal. Adrian Fetecău și ai lui reușesc să facă economii la curent, fără prea multe insistențe. Urmărindu-i cum se frământă și se agită, nu te apucă greața, ci mila, fiindcă au intenții nobile, însă harul lor e doar pentru o nouă "Cântare a României", în faza județeană. * Sigur, ca să ne convingă de importanța lor, fac mult zgomot (ca și lăutarii primitivi), recurg la un limbaj neaoș, obligându-ne să credem că sursa lor e izvorul, ci nu ulciorul (oare, cine ne vorbea cândva de așa ceva?), folosesc straie caraghioase, doar-doar ne-or impresiona cu zdrențe. Dar, la orice ar recurge, oricâte smuceli și strămbături le-ar intra în repertoriu, membrii grupului *Vouă* (care nu va putea călca niciodată pe urmele *Divertis*-ului, la care se raportează) rămâne formația ridicolă, fără vreo priză la realitate, deși tocmai asta vizează. Într-o ierarhie în domeniu, e de departe *lanterna roșie* a competiției, pe care mai toți ochii o observă, dar nu se încumetă s-o urmeze, prezența lor în garnitură fiind de decor. Niciodată de decorat!

Editori:

■ Uniunea Scriitorilor din România

■ Fundația Luceafărul

Apare cu ajutorul Ministerului Culturii

Redacția:

Laurențiu Ulici (director)

Marius Tupan (redactor-șef)

Simona Galațchi (corector)

Redacția și administrația:

Calea Victoriei nr. 133. București, sector 1,
telefon 659.67.60,
fax 312.96.93

Cont în lei: Banca Comercială Română, filiala
sector 1, Calea Victoriei nr. 155.

Număr de cont: 2511.1-1543.1/ROL

Cont în valută: 472161601590

Tehnoredactare computerizată:
FUNDAȚIA LUCEAFĂRUL

Tipar: SEMNE '94

Abonamentele se pot face la toate oficiile
poștale din țară. Revista noastră este înscrisă
în Catalogul publicațiilor la poziția 2048.

putem fi citați pe internet la adresa:

<http://bic.romlit.ro/email/luceafarul@bic.romlit.ro>

MITURI ȘI FIXAȚII

de HORIA GÂRBEA

Din sondajele care se fac adesea, rezultă că instituțiile cele mai "credibile" de la noi sunt Biserica și Armata Deci, nu niște instituții democratice. Dar să lăsăm asta. Pentru cine ține ochii deschiși, e clar că nici Biserica nu-i ușă de biserică. Armata, cu Țigaretelile ei, dezertori înarmați și recruți morți inexplicabil, nici atât.

Dar ce contează? Oamenii s-au obișnuit așa. O cercetare de dosar uitat a arătat că însuși capul Bisericii Ortodoxe Române este un cuvios incendiator de sinagogă (în 1941). Și ce dacă? Fac pariu că, prin asta, "credibilitatea" instituției pe care o conduce nu va scădea în sondaje.

În politică la fel: oamenii au apucat să voteze niște indivizi. Merg pe mâna lor până la capăt, până la limita biologică. Îi votează de zeci de ori. De pildă, clujenilor le place să-l aibă în frunte pe un anumit primar. Pentru ei, orice altă posibilitate este exclusă. Acesta poate fi implicat în oricâte "jocuri de societate", în oricâte scandaluri și întâmplări ridicole! Din nou: ce dacă? El va fi primar pe viață. Alții pot să-i disprețuiască, ei se simt bine în fixația lor. În alt oraș, oamenii n-au găsit că poate să le fie primar alteineva decât fostu' prim-secretar de acum 12 ani. Și ce? Are omul experiență!

Dar în sport e altfel? Un jucător considerat valoros este păstrat și după ce valoarea începe să-i scadă. E folosit până la uzură. Devine antrenor, dar nu este lăsat, cât ar vrea el, să renunțe la statutul de jucător. Va fi antrenor-jucător.

S-ar putea crede că blocarea în opțiuni, întreținerea miturilor și agățarea pe veci de niște nume se petrec din cauza lipsei de cultură și inteligență, fiind apanajul "prostimii" manipulate. Dar nu-i așa. Să vedem dacă în literatură lucrurile nu se petrec la fel. Un autor intrat în manuale, greu mai poate fi urnit de acolo. Programele, fie și "alternative" nu-l pot ocoli. Dacă o fac, sare mass-media, sar "oamenii de bine" și cer socoteală. La fel, dacă generații de-a rândul un autor a fost considerat reprezentativ cu o anumită poezie, atunci decenii după decenii, se va studia acea poezie și oamenii trecuți prin școală îl vor asocia numai cu aceea.

Dacă, prin absurd, s-ar descoperi o lucrare inedită a unui clasic, una care să-i întrecă opera cunoscută, ar ajunge ea imediat în manuale, la o largă răspândire și la o reconsiderare a locului autorului. Nu, nu s-ar întâmpla așa. Fixația ar funcționa din nou așa cum funcționează și în cazul bisericii conduse de incendiari intoleranți sau al orașelor conduse pe vecie de aceiași oameni. Exemplele pot continua oricât, iar fixațiile vor rămâne și ele, spre nefericirea noastră, pe care, de altfel, ne-o merităm.

acolade

REGRUPAREA INTELECTUALILOR (V)

de MARIUS TUPAN

Pe vremea *odiosului* (ca să păstrăm terminologia la modă!), "Urzica" avea un tiraj care, astăzi, pare de domeniul fantasticului. Motivele erau mai multe, dar noi vom reaminti cititorilor doar câteva. Erau strănși în jurul publicației creatori de gen, depistați în timp, autori cu înclinații satirice (chiar dacă se remarcaseră în alte specii - Mircea Horia Simionescu, Mircea Micu, Radu G. Țeposu, Ioan Buduca, Radu Călin Cristea, George Arion, Florin Iaru, Ioan Groșan și mulți alții), iar subiectele atacate (mai ales în ultima perioadă a revistei) nu interesau doar pe frizeri și coafeze, pe casieri și merceologi, ci și pe numeroși membri ai societății, supuși unor presiuni politice, ideologice și culturale, greu de egalat în istorie. Poate - deși avem unele îndoieli și în acest caz - chiar regimul opresiv lăsa o supapă de defulare celor care păreau a fi sufocați de orientările și urgențele roșii, amăgindu-se, pe de altă parte, regimul nu cititorii, că lunarul e *neserios* și nimeni nu-l ia în seamă. Doar atunci când doi redactori șefi, firește, în epoci diferite, au încercat să-l omagieze pe Ceaușescu, cea mai aprigă revoltă a venit de la cabinetul II, unde ADI (academician, doctor, inginer) era pe punctul să dea sancțiuni, fiindcă *tovarășul* urma să fie pus într-o lumină hazlie, într-o revistă ce numai de ridicarea osanalelor nu se ocupa. Și, probabil, șansa cea mai mare a "Urzicii" a fost

aceea că nu i se îngăduia să plaseze, cu fiecare număr, sus, în dreapta, portretul retușat al autorului. Ei bine, în aceste condiții, publicația ar fi trebuit să-și continue direcția sub același nume, fiindcă, politic, nu era compromisă sub vremuri. Însă, în febra schimbărilor, câțiva redactori au fost luați de curent (nu ne numărăm printre ei) și au decis să se despartă de trecutul sumbru, modificând titulatura. Ce a urmat e bine să se știe, fiindcă evenimentele trebuie consemnate în desfășurarea lor, fără inserțiuni subiective. Plecat spre a fi director al teatrului din Sibiu cu puțină vreme înainte de mișcările decembriste, ademenit fiind de Nicu Ceaușescu, fiul dictatorului dorindu-l apoi ca secretar cu propaganda la C.C., Tudor Popescu revine la București val-vârtej, cu speranța că va căpăta postul de redactor șef al revistei abandonate. Simțind noi ce ni se pregătea, am acceptat totuși reintegrarea dramaturgului în colectivul "Urzicii", dar pe un post de simplu redactor. Și, ca drept dovadă că nu admitem unele șiretlicuri, subsemnatul îl propune pe Mihai Ispirescu ca redactor șef al publicației, propunere însușită de către redactori și chiar de Andrei Pleșu, ministrul culturii. Deținem și acum procesul verbal. Uimit, Radu Călin Cristea ne-a avertizat chiar de pe atunci că n-am fost deloc inspirați. Povestea asta e deja o altă parte a acoladelor noastre.

DOUĂ FLUXURI ÎN CIVILIZAȚIE

de CAIUS TRAIAN DRAGOMIR

Tendințele principale în civilizație sunt mai curând exprimate în filosofie sau în literatură? Răspunsul depinde de faptul că socotim mai relevantă conștiința colectivă, inconștientul colectiv sau întreteserea efectelor acestor două surse ale comportamentului public. Filosofia exprimă, neîndoindu-ne, atitudinile conștiinței: literatura este enorm mai impregnată de pulsionile inconștiente active în planul culturii - este absurd să se creadă că în conștiința filosofică sunt nule reflexele inconștientului, dar gândirea teoretică exprimă într-o mult mai mare măsură tradițiile, regulile gândirii, voința educată, decât orice formă de artă, pe când aceasta, inclusiv în manifestare literară, se încercă substanțial de tendințele personalității, așa cum operează acestea subiacent conștiinței. Condorecet a afirmat că "Orice societate care nu este luminată de filosofi este înșelată de escroci". Maxima filosofului și economistului francez trebuie completată: societatea nu poate fi integral, ori măcar suficient, luminată de filosofi - ea are nevoie, în egală măsură, de adevărul poezilor și de acela al psihologilor, acești agenți privilegiați ai relevării și explicitării inconștientului.

Revenirea la Eminescu deschide, oricând, calea înțelegii dinamicii psihice, creează în orice împrejurare câte o nouă fereastră înspre lumea instanțelor interioare care asigură geneza și evoluția culturii. Publicarea, anul trecut, la Polirom, Iași, a corespondenței Eminescu-Veronica Micle, aflată în arhiva Graziella și Vasile Grigoreca, ne aduc încă o dată (dacă mai era nevoie, faptul fiind evident), în fața unei condiții stranie, atât sub raport moral, cât și psihologic, anume că iubirea paradigmatică a culturii și istoriei românești, oricât de pură în sentimentele în care și-a aflat originea și energia, a fost una adulteră. Nimic de acuzat în această privință - mai mult decât atât, s-ar putea observa, pornind de aici, că o cultură mică poate avea sinceritatea și autenticitatea la care nu pot ajunge marile culturi, în general intens dogmatizate. Rămâne totuși un fapt si-

gur, că în mai toate celelalte civilizații și culturi intensitatea și elevația iubirii se regăsește strict legată de puritatea ei, de tip clasic, tradițional. Beatrice sau Julieta nu anticipează, prin destinele lor, nimic din existența iubitei (și iubirii) lui Mihai Eminescu. Ce anume rezultă din acest fapt? Scrisorile lui Eminescu pentru femeia îndrăgită sunt încărcate de o enormă modestie - nimic din proiectele creatoare, din spiritul acestora, din entuziasmul lor nu pătrunde în corespondența poetului, așa cum se întâmplă fie la un François I, fie la o Marguerite de Navarre sau la acel marginal, absolut genial, care a fost Vincent Van Gogh. Să presupunem aici prezența și acțiunea unui complex de culpabilitate?

Dacă ne vom apropia de forma afectivității eminesciene venind dinspre poezie vom constata prezența puternică în versurile eminesciene a temei (eventual mitului) logodnicei moarte, intens valorizată, în primul rând, în *Mortua est* și în *Strigoii*. Asocierea iubitei (iubire)-moarte nu se reduce însă la ceea ce Eminescu exprimă direct în versul său. Seducția pe care Hyperion o încearcă asupra "copilei", asupra Cătălinei, se relevă, la o lectură atentă și avizată a *Luceafărului*, a nu fi nimic altceva decât o chemare thanatică (ca exemplu: versurile care încep cu "O vin, odorul meu nespun"). Erosul derivă din thanatos, sau devine thanatos-erosul eminescian este, pur și simplu, thanatism voințat de aspirare a iubitei în moarte. Aceasta ar putea fi cauza directă a complexului de culpabilitate al poetului. **Mai am un singur dor**, împreună cu variantele sale, constituie un ciclu poetic din care se ivește mai puternică decât oricând întrebarea: de ce Eminescu ascundea în sine, și totodată relevă, o atât de puternică dorință de moarte? Ce îndreptățește această voință care este la fel de apăsător exprimată de nenumărate ori (**Rugăciunea unui dac sau Odă**)? Este în joc tocmai culpabilitatea, ca urmare a trăirii sentimentului de chemare mortală, pe care el o adresează iubitei, indiferent care ar fi aceasta? Pulsivitatea thanatică, orientată inițial în afară,

se răsfrânge ulterior înspre sine: crima fantasmatică se transformă într-o adevărată inhalare permanentă a morții. Mihai Eminescu a purificat, probabil, românismul de o prea puternică dirijare extrovertă de tendințe thanatice, a pulsivității mortale, dar a făcut-o cu prețul autodestrucției. Pe de altă parte, sentimentul culpabilității de tip eminescian marchează până astăzi cultura națiunii noastre. Este de remarcat că mișcările protestatice ale primilor ani post-revoluționari au adoptat patronajul simbolic al figurii marelui poet - aceleași mișcări au fost și cele care au creat modelul autoacuzării românești neîntrerupt reiterative. Vinovăția nu mai ține de sfera comportamentului afectiv, ci de a celui virtual, ascuns ca schemă thanatică în inconștient. Este, însă, Eminescu, sub raportul acestui balans al erosului și thanatosului, într-o postură unică în istoria culturală a lumii? Nu poate fi nici vorbă de așa ceva.

Să remarcăm existența a două modele în cultură, a două forme de cultură, a două fluxuri în istoria inconștientului care activează civilizațiile, dinamica lor: cel al Elenei și cel al Didonei. În jurul Elenei se produce suferință, trădare, moarte dar ea (semidivină fiind) este neatinsă de acestea: poetul grec vede, în figura Elenei, ființa care trebuie salvată și prin care ceilalți se exprimă și există, deci nu iubita care - într-o manieră simbolică sacrificială, cel puțin - urmează să fie ucisă. Didona întâlnește, la capătul unei experiențe erotice, un inevitabil sfârșit, ca ființă, ca persoană. Culturilor de tipul celei al căror prim model este Didona îi aparțin, Beatrice și Ofelia, Desdemona, Julieta, Cordelia și Margareta, Anna Karenina și logodnica moartă a lui Eminescu. De ce un număr atât de mare de forme ale spiritualității sacrificială expres femeia și feminitatea? În nudul feminin este concentrată aceeași sugestie și tendință de amenințare la adresa "celui de-al doilea sex" - forma supremă a thanatismului lansat împotriva erosului o avansează însă, evident, De Sade. O notă de sadism traversează, prin vocația sacrificială personajului feminin întreaga istorie a literaturii. Eminescu redirecționează către sine pulsivitatea sale thanatice. Cultura de tipul "Elena" asigură însă mari momente ale istoriei, precum cel al împăraților Constantin și Elena, al Elisabetei I, al reginei Victoria, al revoluției sexuale contemporane.

minimax

O COINCIDENȚĂ

de ȘERBAN LANESCU

A tunci când, în urmă cu ceva vreme, un an sau doi parcă, Paul Goma a acceptat și chiar a renunțat să-și întineze, așa mi s-a părut atunci, renumele-i și prezența (măcar de la distanță) în publicistica dâmbovițeană, căci angajându-se într-a semna zilnic la o foaie condusă (încotro și urmărind ce, știa oricine) de un I.Cristoiu, m-am încumetat să reacționez printr-o analiză a motivației gestului d-sale, întrucât îl vedeam, gestul, ca fiind contradictoriu și chiar pasibil de bănuiala unui oarece rabat moral, o inconștientă poate tolerabilă/neglijabilă, repet, poate, considerată în sine, în abstract, sau în cazul oricărui alt scriitor român (după cele-nțămplare la ultimele alegeri, nimic nu mai e de mirare), însă nu și al său, în primul rând fiindcă *lovind* într-un mit, iar apoi și totdeauna, deoarece contribuind la legitimarea și la creșterea audienței unuia dintre cei care, sistematic și cu metodă, profesionist*), au infestat mass-media după decembrie '89. Apoi, asta recent abia, mi-am amintit iarăși de cazul Goma (iar după cele petrecute între timp, mă întreb dacă nu cumva am greșit și s-ar cuveni dară să recurg la *mea culpa* fiindcă, deși nu reneg îndreptățirea celor scrise atunci, abia acum când nu mai am acces la părerea lui Paul Goma despre ceea ce ni se întâmplă îi prețuiesc chiar și excesele), resuscitarea fiindu-mi prilejuită de lectura într-un colț de gazetă, în *România liberă*, a omagiului ce i l-a dedicat un confrate cu ocazia impli-

nirii a 65 de ani. Totuși, iată, recidivez, de această dată cârtind asupra unei constatări la care ajunge Gheorghe Grigurecu (autorul omagiului) cât privește destinul post-comunist (să-i zicem așa convențional) al lui Paul Goma. Așadar, mai întâi constatarea. «*Injustiția împotriva căreia s-a ridicat cu o rară cutezanță a avut o urmare neașteptată* (sb. mea): *l-a izbit, după 1989, din direcția unor instituții, publicații și personalități ce ar fi trebuit a-i sta alături, dar care au preferat a-l ocoli, a-l minimaliza, a-l nega.*» După care urmează căteala-mi, provocată doar de adjectivul tocmai de aceea subliniat. Neașteptată, chiar așa, neașteptată, injustiția ce l-a izbit după 1989 pe Paul Goma?! Sfântă candoare! În ce sens/ordine/raționalitate/lume, neașteptată?! Dinspre cine și/sau pentru cine, neașteptată?! Neașteptată din partea personalităților «*ce ar fi trebuit - De ce? Ca să-și piardă stipendia? Ca să-și strice... relațiile? - a-i sta alături*»?! Care personalități?! Personalități ca, bunăoară, cele care semnează mereu apeluri peste apeluri? Tare-s curios dacă și cum a reacționat Paul Goma la unul (nu spun care, căci se știe) dintre apeluri! Iar dacă a reacționat (dacă a mai reacționat, pentru că totul are o limită), dacă ne-a adresat cumva de la Paris un contra-apel, de ce nu s-o fi *auzit* oare și în Patrie, scris neapărat cu P? Sau neașteptată, injustiția, prin referire la pomenitele instituții, adică instituțiile cărora li s-au schimbat firmele pentru disimularea aceluiași interese? Iar fiindcă tot a

venit vorba de instituții și fiindcă, pe bună dreptate, Gheorghe Grigurecu îl numește pe Paul Goma «*temerarul luptător împotriva comunismului*», poate că o asemenea calificare, dacă e gândită consecvent până la capăt, se împacă greu cu alta folosită ulterior, că «*el e cel mai social* (sb. mea) *dintre scriitorii români ai epocii*». Scriitor social! Un exemplu în plus de adăugat la lista «*instructivă de peste o sută șazeci de substantive calificate de adjectivul "social"*» - listă conținută în capitolul *Limbajul nostru otrăvit* (otrăvit de marxism, și nu numai) din cartea lui Friedrich A. Hayek, *Infatuarea fatală - Erorile socialismului*, căci «*social*» este prin excelență un «*cuvânt-nevăstuică*», adică golind de sens întru confuzie și eroare substantivele de care se corelează, așa cum se zice că pasărea respectivă, nevăstuica, «*poate goli un ou fără a lăsa o urmă vizibilă*». (Mai deunăzi, auzeam nu ș ce făcuse, parcă, la un post de radio, vorbind despre, citez, «*disperare socială!*») Un alt exemplu cu care se poate întregi lista lui Hayek.) Și, în fine, coincidența anunțată de titlu, relevant-ematică pentru... climatul social românesc, actual și de perspectivă. Coincidența asocierii, cumva necesare s-ar putea spune, a unei absențe cu o prezență. În chiar seara zilei când regăsisem într-un colț de gazetă numele lui Paul Goma (absența-i din viața... socială și culturală românească evidentându-i-se astfel încă mai pregnant) se lăfăia pe sticlă A. Păunescu, invitat de V. Arachelian la un post tv ce a contribuit vârtos ca să ajungem, unde am ajuns. Și să ne fie de bine!

*) *Condamnarea-i la instanța judecătorească supremă s-ar putea dovedi o tărășenie tip Bergenbier - prietenii știu de ce.*

SFÂȘIEREA METAFIZICĂ (II)

de RADU VOINESCU

MALADIA SCEPTICISMULUI

Eustache Deschamps, un poet francez care a trăit aproximativ între 1340 și 1406, se exprima cam în felul acesta în legătură cu epoca sa: "Vreme de durere și de ispită./ Veac de plâns, de pizmă și de chin./ Vreme de lăncezeală și de stricăciune./ Veac ce duce către sfârșit./ Vreme plină de groază, care face totul greșit./ Veac mincinos, plin de trufie și de pizmă./ Vreme fără cinste și fără judecată dreaptă./ Veac cufundat în mahnire, care scurtează viața". Nu era singurul care practica tânguirea amară, care melancoliză... furios asupra relelor lumii fără să acorde vreo șansă vreunei viziuni optimiste. Așa scriau și Jean Meschinot, și Olivier de la Marche, și Georges Chastellain, poet al Curții Burgundiei și cronicar al lui Carol Temerarul. Johan Huizinga, din a cărui carte **Amurgul Evului Mediu** am extras aceste versuri și aceste exemple, afirmă că "în secolul al XV-lea nu era în uz /.../ să aduci laude vieții și lumii".

Și tot Huizinga zice mai departe - comentând în treacăt byronismul și observând că atitudinea sceptică revine din timp în timp în istoria culturii - că este ciudat că minților Occidentului, "cu cât se află mai aproape de viața lumească, cu atât mai sumbră le este firea".

Imprecația asupra contemporaneității și exaltarea timpurilor de demult pot avea la bază moda - care, în ce privește secolul al XIV-lea francez, dar și cel german (Italia era dominată de o mentalitate mai luminoasă), avea să dispară sau să se estompeze numai abia cu pătrunderea ideilor Renașterii - ori firea artistului. Exclamația învățatului german Ulrich von Hutten, mai târziu, în jurul lui 1500, *O saeculum, o literae, juvat vivere!*, des invocată, exprimă încă doar bucuria intelectuală în fața creațiilor livrești.

În cazul lui Dan Stanca, un caz, așa spune, exemplar pentru istoria culturii, acționează ambele dimensiuni. Moda pe de-o parte (folosesc aici un termen care, în acest context poate părea paradoxal, dar cred că se cuvine să acceptăm că marile mișcări ideologice nu pot fi văzute numai pe durata scurtă a istoriei de la Fernand Braudel citire), pentru că opera lui de până acum s-a scris în apropierea unui prag milenar (anul 1000 făcând, la rândul lui, să se nască destule spaime și dând multă apă la moară profetismului), ca și firea și formația sa pe de altă parte.

O cercetare asupra operei lui Dan Stanca ne va revela o unitate remarcabilă între ideologia eseurilor (chiar a intervențiilor sale publice - interviuri, dialoguri la radio, discursuri cu ocazia unor lansări de carte) și a romanelor ca și a povestirilor pe care le-a publicat. Autorul **Veninului metafizic** scrie cum gândește. Literatura sa este expresia unui mod de a vedea lumea și de a-i gândi salvarea. "A fi scriitor sau a fi profet? A-ți risca ființa pentru a ajunge să crezi în fantasma pe care mintea ta o secretă scăpând-o de inutilitate și dându-i forța unei posibile viziuni sau a nu risca, mulțumindu-te cu laudele și lauriilor celor care habar n-au că există o înspăimântătoare ierarhie: fantasmă-viziune-profete?" - se întreabă într-un eseu din **Simbol sau vedenie**, intitulat chiar "Scriitor sau Profet?". Serie

pentru că în disperarea "acestui secol" (cel trecut, al XX-lea, se înțelege), profețiile sumbre "au coborât în carne", iar genocidul a devenit "element cotidian". Deși, în linia doctrinei spiritualiste pe care a îmbrățișat-o, mai curând nu crede în artă. "Dacă nu ar fi existat Frumosul, dacă oamenii nu s-ar fi gândit la calitatea lucrurilor de a fi frumoase, lumea ar fi putut avansa fără să-și simtă decadența" ("Ultimele altare", în **Simbol...**). Contradiția pe care o sesizăm ivită prin folosirea cuvântului "a avansa" denotă încă o dată inutilitatea și contradicția fundamentală a concepției lui Dan Stanca. Dar tocmai inutilitatea aceasta este generatoare de frumos. Iar fără frumos - să mi se ierte acest truism - n-ar exista nici literatură.

De fapt, cea mai mare și mai adevărată profecie, cea mai autentică situație în sfera Tradiției ar fi tăcerea, zic observând că a avansa nu înseamnă decât intrarea în progres, lumea Tradiției fiind însă una încremenită. O "slavă stătătoare", cum ar fi spus Ion Barbu. Ceea ce e valabil numai ca literatură. Din acest cerc aporetic Dan Stanca evadează printr-un subterfugiu: "Rostul frumosului în condițiile vremurilor depresiv-moderne este acela de-a sensibiliza nu atât gloria Ființei, cât retragerea ei". De aici, aventura scriitorului poate să înceapă. Justificarea umanului, motivația actului de a da frâu unei porniri irepresibile care se cheamă talent, înzestrare, nevoie de a se manifesta simbolic. Între rigoarea absolutistă a unei ideologii duse până în consecințele ei ultime și palpabila, via pornire a sufletului, poate chiar orgoliul de creator (deși creația e, după Dan Stanca, urmaș al atâtor veștitori ai creației la nivel uman, o maimuțăreală a actului demiurgic), firea autorului trebuie să aleagă să fie ea însăși. Adică asumându-și contradicțiile doctrinei pentru a da glas sincerei porniri artistice. Imensa dramă conținută în cărțile lui Dan Stanca din această sfâșiere între idealul ascetic și hedonismul creației artistice pornește și nu din aparențele la care ne trimit textele ce dezvăluie și înfiercază racilele veacului. Altminteri, teoria învăluirii și dezvăluirii prin artă, foarte cunoscută nouă și din comentariile care s-au făcut la Dante, dar și de la Blaga, de exemplu, ca să nu mai vorbim de maestrul celui despre care discutăm aici, René Guénon și Vasile Lovinescu, pare un artificiu ludic. Zice Dan Stanca: "În Antichitate și în Evul Mediu erau apreciați tocmai artiștii care știau să ascundă sub vălul versurilor lor înalte adevăruri spirituale și nicidecum să le aducă la vedere, la o lesnicioasă înțelegere..." Dar niciodată ascunderea nu poate fi perfectă, chiar rândurile acestea ne dau de înțeles că există acces la ce e mascat în haina textului. Or, dacă ceva e ascuns numai pentru a fi găsit, chiar dacă doar de către elitele inițiate, atunci o logică simplă dărmă tot eșafodajul camuflajului. A face să umble prin lume opere esoterice, amuzându-te că unii le pricep în timp ce alții trec pe lângă ele fără să vadă, e o probă de imensă vanitate.

"Firește, scrie în **Veninul metafizic**, între creație și Principiu chiar și în vârsta de aur a existat necesara și imposibila de acoperit diferență, dar una este a ști că te desparte de Dumnezeu un fir de păr și alta să nu știi că te desparte tocmai pustiul

dan stanca

ignorantei". Formulări care amintesc de stilul forjat în focul metaforei al generației '30 (de altfel, Dan Stanca s-a ocupat pe la începutul anilor '90 de reeditarea anastatică a revistei "Kriteric" devoțiune care indică și modelul și dorința, poate subconștientă, de perpetuare a acestuia). Pentru imaginația mea cât se poate de terestră, distanța de un fir de păr poate fi mai dureroasă decât ignoranța. Ignorantul e fericit. Cel care, aproape fiind, percepe distanța, despărțirea poate avea dimensiunea tragismului.

Din când în când, acest scriitor atât de special devine conștient de contradicțiile la care aderă. Încă un motiv care să-i sporească scepticismul aproape maladiv. "Trăim o epocă pulverizată și în același timp incapabilă să nuanțeze. De o parte se alinază cosmopolitii, tehnocrații, cei care rad trecutul fără nici o tresărire și jură numai pe un prezent și evident, un viitor maxim dinamizate și eficientizate. De cealaltă parte sunt rândurile la fel de ridicole ale celor care văd în trecut un fel de citadelă a adevărilor strămoșești și care nu înțeleg că fără o primenire a propriei mentalități ajungem apărătorii unor tezaure moarte." Cei care își amintesc articolele pe care Dan Stanca le-a scris în pagii "LA&I", prin '94-'97, împotriva ideilor profesate de Horia-Roman Patapievici, care susținea ieșirea mentalității românești de sub zodia arhaismului și a autohtonismului, vor desluși imediat ilustrarea acestui principiu.

Spuneam, în rândurile de la început, despre faptul că literatura lui Dan Stanca se înscrie într-o modă. Este vorba, cum am încercat să arăt, și de psihoza caracteristică finalurilor de secol și mai ales celor de mileniu. Dar mai este, în același timp, și o înscriere într-o "deplasare spre negru" despre care am scris în altă parte și pe care am detectat-o în multe creații poetice ale deceniului al zecelea. O poetică a golului, a obscurității, a pustiuului, unde domină tonurile întunecate face parte, probabil, dintr-o anumită vibrație a acestui timp. Pentru că finalul celui alt secol, al XIX-lea a fost marcat de efervescența flamboayantă care s-a numit "*La belle époque*". Simultan cu răspândirea acelei "boli" a dezabuzării și disperării interiorizate care a căpătat denumirea de *mal du siècle*. Iar Dan Stanca are ca punct comun cu toate acestea faptul că scriitura sa este una profund poetică. Scriitorii apocaliptici denotă o impresionantă imaginație poetică dublată de o rostire pe măsură. Autorul **Ritualului nopții** nu face excepție. Mai mult, parcă pentru a confirma integral comentariul lui Huizinga, el se află foarte aproape de o percepție hiperacută a vieții lumesti.

Romanul lui Marin Mincu, **Intermezzo** (recent reeditat într-o ediție revăzută), are caracterul unui "contrapunct scriptural" pe parcursul căruia (fapt evidențiat, de altfel, de unii comentatori) scriiturii "responsabile" (care este apanajul personajului masculin) îi este opusă grafia "ingenuă", factice, plasată sub semnul deconcertant al cantității (de unde caracterul său "enumerativ") ce caracterizează însemnările eroi-

ci. Ceea ce s-a subliniat mai puțin este faptul că aceste "autografii" (cum ar spune Jean Ricardou) stau sub tutela unor arhetipuri mitice, la care, de altfel, se fac numeroase referințe în jurnalul lui M. De aceea, poate, ca una dintre posibilele chei de lectură ale romanului se găsește în comentariile protagonistului pe marginea unei afirmații a lui Camus în care era proclamată superioritatea lui Don Juan asupra lui Faust. Contestând punctul de vedere al gânditorului francez, M. observă că "în realitate Don Juan nu știe ce-i acela sentimentul de iubire. La el totul este pasiune, act; pe când Faust era atras spre iubirea pe care n-o încercase din exces intelectual. Don Juan este un analfabet care posedă ca să nu se lase posedat. El este totdeauna seducător, fugind la timp ca să nu fie sedus. Amorul lui viril e un sport, pe când

cea lui Faust e un act de cunoaștere". Aceste considerații reușesc să surprindă în definitiv (plecând de la două dintre miturile esențiale ale culturii europene) tocmai diferența dintre "destinele scripturale" ale autorilor celor două jurnale. Dacă M. este un avatar faustic, care face din cunoaștere și creație miza supremă a existenței, I. se identifică, în schimb, cu un Don Juan feminin, ce se definește în mod exclusiv prin pasionalitate. În această ordine de idei, imaginea "patinatoarei" (legată de schema dinamică a "plutirii peste" sau a alunecării), traduce fidel traiectoria erotică a unei ființe donjuanice care se leagă din partener în partener pentru a nu fi sedusă (posedată), iar asocierea ei cu gheața și cu zăpada aduce sugestia unei "frigidități" interioare, căci I. este incapabilă să se atașeze cu adevărat, iar pasiunea ei rămâne una fără "obiect", atâta timp cât vizează doar conceptul de virilitate, "mulat sub masca înșelătoare a cantității.

Limă a pasiunii pentru general, eroina din **Intermezzo** ajunge să fie ea însăși purtătoarea unui "general" în raporturile cu bărbatii ("când sunt cu un bărbat, gândesc prin el, adică mă exclud pe mine ca persoană în fața necesității calculate de a-i face compania plăcută"), devenind pur și simplu femeia, pe parcursul unei apropieri înșelătoare, ce se produce de la concept la concept, punând în paranteză tocmai ființa magmatică a celor doi parteneri și e destinată, în consecință, lipsei de autenticitate. Ea aleargă pe urmele unei himere masculine, urmărește un personaj iluzoriu, care fascinează tocmai fiindcă este lipsit de o existență palpabilă. Modul în care M. și I. privesc problema raportului dintre realitate și ficțiune se dovedește în felul acesta perfect antitetice. În timp ce personajul masculin descoperă la modul faustic, printr-un act de cunoaștere, ficționalitatea realului, cucerește și aprofundează pas cu pas universul ficțiunilor literare, ajungând până la ultimele limite ale semnului (lingvistic și literar), eroina "cade" în ficțiune cu inconștiența analfabetă a lui Don Juan, rămânând agentul scrierii "rele" și al unui text care e mincinos fiindcă este convențional. În timp ce M. vizează cunoașterea, I. nu urmărește decât simpla "literatură". Incapabilă să descopere prin propriile sale puteri substanța autenticității, femeia nu va

JURNALUL DOCTORULUI FAUSTUS

de OCTAVIAN SOVIANY

putea fi scrisă, în consecință decât prin grafia conștientă și responsabilă a bărbatului ("Ia-mă în brațe și du-mă departe, pentru ca atunci când mă vei părăsi să nu-mi vadă nimeni încremenirea de pe chip. Pentru că atunci când mă vei părăsi, o să mă întorc pe jos și pe tălpile însângerate o să-mi rămână ca o pecete urmele pietrelor ce m-au tăiat"). Departele invocat în această pagină din jurnalul lui I. este departele absolut al ficțiunii, acea lume perfect paralelă cu realitatea, unde se desfășoară existența ființelor scrise. Catapultată în această irealitate prin intermediul actului textual, femeia capătă fizionomia tumbală a personajelor ficționale, iar trupul ei va purta amprentele scrierii "falice", tatuajele sângerii care subliniază conversiunea cernelii într-o umoare vitală. Acum dorința erotică se convertește într-un patos al "morții în text" și de aici fascinația trăită de I. în prezența eroului masculin, care o va supune la ritualul unui "sacrificiu" ce are drept finalitate recuperarea, în ordine simbolică, a victimei sau, altfel spus, transformarea acesteia într-un semn literar. M. este, prin urmare, "călăul textual", omul "de granit", corporalizarea unei dispoziții "ucigașe" superlative (implicită în dinamica textualizării), care explică dorința de moarte, tot așa cum statuia Comandorului declanșează în Don Juan patima autonimicirii, chipul de piatră evocând și într-un caz și în celălalt energia nimicitoare a semnului și piatra de mormânt care este întotdeauna într-o oarecare măsură și carte. Astfel încât moartea lui I., despre care se vorbește în ultimele pagini ale romanului, este o "imolare" simbolică, prin care se surprinde tocmai esența actului textual, căci (așa cum arată teoreticianul Marin Mincu în **Eseul despre textualizare**) a fi mort înseamnă în cele din urmă a fi oglindit, adică a fi scris, iar resuscitarea victimei devine posibilă (exact așa cum se întâmplă și în **Intermezzo**) prin caricarea morții, prin demascarea ritualului ei ca lipsit de autenticitate, de vreme ce "resuscitarea ființei pierdute nu este posibilă decât prin prohodirea cea mai impură și cea mai afonă". Acum, locul "călăului textual" va fi luat de "rapsodul" sau "măscăriciul" ce bagatelizează printr-un minus burlesc comedia lipsită de autenticitate a "morții în text". În **Intermezzo** rolul de a rosti "prohodul" personajului feminin îi revine vocii auctoriale (ce reprezintă replica în registru bufon a eroului) iar lamentația ia forma "fotografiei" care evocă, în linii de caricatură subțire, spectacolul morții. Fotografia reprezintă o patinatoare (adică o "dansatoare", dansul fiind o "punere în scenă" a morții) a cărei imagine se realizează prin aglomerarea detaliilor "realistice", de un comic prea strident ca să fie întâmplător. Personajul reproduce anatomia păpușii, e un manechin pe jumătate viu ale cărui mișcări au ceva din aerul rigid al unei mașinării ("păpușa dansând pe gheața sidefică"). Dansul pe gheață ca figurare a morții și, prin urmare, a trecerii în scripturalitate capătă, așadar, în epilogul romanului, tocmai prin accentuarea amănuntului comic sau trivial, accente de pantomimă bufă. Iar dansatoarea e mult mai aproape, prin insignifianță și

aerul său grotesc de domnișoara Hus decât de Irodiada lui Mallarmé. Dansul "buf" având aici rolul de a problematiza (așa cum se întâmplă și în poemul lui Ion Barbu) practica semnificării poetice (în sensul mai larg al termenului), căci prin dans (moarte) corpul omenesc dobândește opacitatea semnului, "încetează de fapt (cum se poate citi în **Eseul despre textualizare**) să mai semnifice" sau, altfel spus, capătă o putere de semnificare "practic nulă sau, prin revers, infinită". Sacrificiul scriptural își vedește astfel partea de derizoriu și provoacă o "reabilitare" a realului, care își extrage de data aceasta prestația din faptul de a fi ininscriptibil. Astfel încât, după ce a făcut apel la imaginile "morții în text", povestind, într-un fel "mitul de întemeiere" al narațiunii, Marin Mincu nu întârzie să proiecteze asupra acestuia perspectiva demistificatoare a deriziunii, care nu discreditează însă definitiv scrierea (povestirea), ci doar le depotențează. Scrierea se va pătrunde așadar de sentimentul propriei sale slăbiciuni, dobândindu-și, paradoxal, o nouă acreditare, care rezultă din conștiința limitelor și imperfecțiunilor implicate în producerea scriiturii, pe care încearcă să le depășească printr-o "tactică a pașilor mărunți", prin "întări" și "replieri" succesive, ce trimit cu gândul spre schema călătoriei prin labirint. Și plecând de la acest roman al scrierii (și al romanului ca produs scriptural), cartea lui Marin Mincu va fi, în cele din urmă, infinit mai mult: adică o "rescriere" a mitului faustic, în care autorul pare să vadă posibilul punct de plecare al unui "nou umanism". Căci, în viziunea lui Marin Mincu, omul faustic este operatorul trecerii de la natură la cultură, adică protagonistul unei umanizări a cosmicului care nu mai este însă posibilă cu mijloacele umanismului tradițional. Preocupat încă din faza primelor **Critice** de ideea noului spirit umanist (ale cărui semne le decela în textele teoretice ale lui Ion Barbu) autorul descoperă acum premisele acestuia într-o "slăbire" a paradigmei faustice. Ea presupune renunțarea la ambițiile totalizatoare ale conștiinței "forte", adaptarea actului creator la spiritul "experimentalismului" ("neoavangardismului"), implicând nu "furia demolatoare" a avangardei istorice, ci "rescrierea" prudentă a tradiției, interogarea fecundă a acesteia în spiritul acelei *pietas* despre care vorbea Vattimo. Acestei paradigme creative prin excelență (chiar dacă și-a pierdut în mare parte veleitățile demiurgice și titaniene) Marin Mincu îi opune "consumatorul", omul plasat sub domnia cantității, a cărui voracitate e egalată doar de uriașa lui capacitate de asimilare. Un "consumator" al cărui arhetip mitologic rămâne, din perspectiva ce ni se propune în **Intermezzo**, fără doar și poate, Don Juan. Astfel încât, în semnificațiile sale cele mai profunde, romanul lui Marin Mincu este o meditație gravă despre sensurile culturii actuale, care pune față în față două ipostaze umane eterne: creatorul și veșnicul său antagonist, consumatorul. Și încearcă să acrediteze ideea că (până și în apocalipsa de zi cu zi a lumii contemporane) asumarea destinului faustic rămâne încă posibilă.

leo butnaru

Corp (și suflet) de literă

Uneori mi se întâmplă
ca în loc de numele țării mele
să scriu sau să rostesc exclamația! Ah! O fac
cu mai mult sau mai puțin suflet - exact cât încap
în exclamația! Ah! (de dragoste sau durere
uimire sau nedumerire
satisfacție sau ușoară putrefacție a poeziei patriotice).
Exclam! Ah! poate și din motivul că țara mea
mai că se află în lumea a treia, se zice (dar
nu e, nu e la pământ; la pământ e deja
lumea de apoi). Țara mea care uneori e încă
umilită - oarecine îi poate scrie numele cu literă
minusculă, că ea nu are cum se revolta.

De fapt
chiar de-ai scrie cu litere minuscule *sua* (statele unite
etc.) ori *rusia*, nu te paște pericolul de-a te pomeni
cu vreun *Tomahawk*
sau *SS-20-Soiuz* pe masa de scris. Curaj
poet român! Fii liber în scris
în alegerea corpului de literă și în
exclamații.

Salut

Pe domnul Gutenberg l-am salutat cu:
Guten-verb, maestre!
prezentându-mă și mai spunându-i
că este imposibil de-a-i explica
sindromul pe care-l resimt în libertate
cei care în timpul comunismului
s-au aflat multe zile și nopți în preajma
ghilotinei tipografice
acelei enorme cuțitoaie de tăiat hârtia
încă nescrisă..

Zile și tăceri

În școlarele noastre lupte de clase
paralele
concurându-l pe muralistul mexican Siqueiros prin
extrem de ingenioasele pete de cerneală pe care
le lăsuau pe muri călimărilor noastre sparte (oho!
cerneală călimări - cât de demult a fost
ca și cum nu în secolul XX - aproape defunct și ăsta -
nu în secolul computerelor... ci...) în fine în
acele lupte de clase în ceea ce mă privea

eu câștigam timp pentru joacă: spărgându-mi călimara
nu mai aveam cerneală pentru scrisul poemelor astfel că
ajunsesem a lansa lozincă: NICI O ZI FĂRĂ A NU RENUNȚA LA
VREUN POEM! zicându-mi că
dacă nu-i contrazici pe anticii ăia cu
NULLA DIES SINE LINEA aia a lor
nu prea poți ști multe despre contemporanii tăi care deja
pe undeva prin Occident prinseseră a se declanșa în
voluptatea de a se post-data în
certIFICATELE stării civile sau ale stării de război (rece cu
batalioanele lui de ideci). De!
naivitate de pre-poet basarabean și relativ pre-coce care
acolo în satul lui uitat de lume credea că
pentru a scrie niște versuri despre portocali sau cămile
ar fi trebuit să ceară autorizație de la guvernele țărilor
în care

se găseau portocali sau dromaderi sau altceva necesar pentru
un poem sau altul; altceva care nu se găsea în
RSSM nici chiar în imensa defunctă URSS. (Oh!
nu care cumva s-o dau în versuri politice: dacă
n-am făcut-o în tinerețe de ce
aș face-o acum când par a fi atât de politicoș - adică
indiferent cu politicienii?) Astfel că
precum vă spuneam
eu sunt călit în luptele de clase inclusiv în cele din
năbușitoarele vagoane de clasa a doua sau a treia cu care
de obicei

călătoresc spre întrunirile poezilor de la
Cluj-Napoca-Satu-Mare-Sighetu-Marmației sau Utopia unde
mi-a fost dat a mă convinge că
până și surdo-mutul pre limba lui pierde dacă
nu ține cont (și de) adagiul: NICI O ZI FĂRĂ A NU RENUNȚA LA
VREUN POEM! Dixi! dar -
precum spuneam altundeva - nesigur că
am zis și mi-am mântuit sufletul.

Și poetul, naivul...

În locurile de negăsit ale imaginației - Adam
foarte tânăr aflat în chiar primele sale zile de viață când
mușchii îi mai miroseau a humă
a plămădă de cernoziom de facere
și Eva mirosind încă puțin a os
ciolănos a
coastă adamică.. Și bineînțeles
poetul-naivul venise să-și depună sângele
sau cerneala în
posibila humă a reîncarnării posibile în
locurile de negăsit ale imaginației
în sinea sa zicându-și că
în cine știe ce zi
Dumnezeu va purcede la des-Facerea lumii
ceva mai elevat vorbind - va purcede la
des-Geneză.

Chiar dacă...

(laborator XIII)

Când dă peste tine un islam de lehamite tânguioasă
și nenorocitul ăla de *alter ego* ar fi
un muezin pornit pe sfășietoare chemare a
enoriașilor insomniei (chiar dacă
numele de enoriași nu li se potrivește musulmanilor
eu, cel derutat, suferind, rămân a fi creștin ce ține
de parohia poeziei); un muezin vociferând
în do-minorul deznădejdiei, până ajunge la
extazul șamanului pierdut în aluzii dadaist-ermetice;
chiar dacă, repet
numele de muezin sau șaman nu ne sunt atât de familiare
însă în fața Domnului și a Alfabetului
suntem cu toții egali purtători de nume între
Alexandru-oșteanul și Zenon-filosoful
între Ahile cu tot cu broasca sa concurentă și Mahomed
sau Zidul chinezesc - chiar dacă
nu sunt sigur că la finele acestui poem
aș putea ajunge la o concluzie memorabilă despre, să zicem
imensitatea bibliotecilor atotștiutoare în care
noi ne simțim de prisos, dar unde
apărăm, totuși, "dreptatea viitoare" și
vechile frumuseți...

Marxism a avut, pe plan literar, un efect imediat, dar și de mai lungă durată, care s-ar putea asemui cu o explozie cu repetiție. Toată literatura a fost pusă în cauză, acțiunea criticii a început să afecteze pe unul și pe altul, dar în modul cel mai ireverențios pe diferiți "clasici în viață"; s-a atentat la statutul statuilor, chiar și cei mai de mult dispăruți, beneficiind de o glorie consolidată, nu au scăpat neatinși. Deși procesul este încă în curs, și el s-a remarcat mai mult prin acuitate decât printr-o acțiune cumpănită de curajoasă revizuire (așa cum ceruse încă de acum nouă decenii E. Lovinescu să se facă), cele câteva serioase vederi retrospective au trezit un adevărat scandal în lumea spiritelor bine gânditoare, a profesorilor, a timoraților intelectuali și a conformiștilor. Mai mult încă (și despre asta vreau să vorbesc), s-au indignat peste măsură cei atinși de critica ireverențioasă, cei care s-au simțit zgâriați de spini strecurați între obișnuitele buchete detrandafiri. Presa noastră post-decembriștă s-a umplut brusc de jeleniile și indignările unui Eugen Simion și Valeriu Cristea, dar și ale unui Marin Sorescu, Augustin Buzura, N. Breban sau Fănuș Neagu. Și deși cel mai bun răspuns la insolența noilor sau vechilor lor critici ar fi fost să-și scrie în teorie, liniștiți, capodoperele, pentru a se înfățișa cu ele la adevărata judecată, care e cea de ordin estetic, toți aceștia au acuzat dezastrul, nenorocirea culturii române, sfârșitul lumii, punând micile sau marile lor contrarietăți pe seama unei adevărate catastrofe cosmice. Îndeosebi, Fănuș Neagu s-a dezlănțuit în reproșuri și blesteme cel puțin egale ca violență verbală împotriva tuturor celor care riscaseră critici la adresa viilor sau morților cu care evident el se considera solidar și pe care-i mobiliza în favoarea sa măcar ca un argument de forță.

A trecut mai bine de un deceniu de dispute și gălăgie, de contestații și indignări și toată lumea a putut observa că, deși convenția calendaristică invita la aceasta, nu s-a produs sfârșitul pământului. În haos, dezordine, lipsă de planificare, au apărut o mulțime de cărți și schimbarea de regim nu i-a împiedicat pe profitorii celuiilalt să publice și să se bucure și de unele onoruri.

Ei bine, tocmai acum, când se pot face unele constatări, Dumitru Radu Popescu, unul din numele de marcă în comunism (nu și al literaturii comuniste, ceea ce e cu totul altceva) se găsește să se indigneze de insolența "demolatorilor", dar nu vorbește despre sine, ci o ia de foarte sus, anume, de la... Marx, care rămâne, totuși, un mare gânditor, un filosof cu merite indiscutabile și pe care tinerii de azi nu ar trebui să-l "tragă de barbă" (*Secolul lui Marx*, în "Literatură", X, 345/348). Acolo, autorul *Vânătorii regale* ne încunoștințează că autorul *Capitalului* este al doilea nume ca frecvență ce apare după Iisus Hristos într-o cercetare statistică întreprinsă de un om de știință american, că acum câteva luni în Franța, domnul Lionel Jospin, "viitorul președinte" al țării, a pus problema "recuperării marxismului", că la acest congres al Internaționalei socialiste la care au fost de față o serie de bărbați considerabili, de la Tony Blair la Yasser Arafat, s-au pus bazele unei rediscuții a socialismului (ceea ce nu e exact același lucru) etc. Și asta în timp ce la noi toți îl "stupesc" pe Marx, "îi dau la moacă", întocmai cum Oedip tatălui său, fără să mai ținem seama că "în China, Marx cu barba albită flutură falnic în roșul ideologiei roșii de pe

TOT AȘTEPTÂND

de ALEXANDRU GEORGE

steagul republicii..."

Mă opresc aici. Toată această pledoarie este nu doar aberantă, ci și surprinzătoare: ce au într-adevăr a face scriitorul român D.R. Popescu și opera sa cu adevărat literară cu Marx și cu marxismul? Dar ce are a face poporul român cu filosofia lui Marx și cu problema valorificării ei în viitor? Românilor li s-a impus un marxism de care habar nu aveau ca o consecință a adoptării acestuia de către formația politică totalitară care a luat puterea în 1944-1948, grație ocupației rusești, recente, zisă sovietică. Poate că și atunci la noi numele lui Marx să fi fost cel mai frecvent vehiculat și impus de autoritățile de stat care manevrau cultura și informația în genere, cu caracter de monopol. Nu trebuie să te duci în China contemporană ca să admiți că și acolo a fost și continuă să fie aceeași situație. Or, actualitatea unei filosofii sau doctrine politice nu se judecă după criteriul frecvenței citării părintelui ei în condițiile de teroare de mai sus. (Ar fi de obiectat că, după opinia mea, de fapt, Stalin a fost numele cel mai des pomenit la noi și în întregul "lagăr".) Ce ar proba aceasta decât că într-un regim totalitar cultul câte unei personalități este o afacere de stat, nu de popularitate reală liber câștigată și mai ales nu de valoare.

De altminteri, argumentul statistic nu operează în această afacere decât pentru a desprinde de aici încolo o semnificație. În jumătatea de veac s-a vorbit mult de cel care fusese considerat "Lenin al zilelor noastre", dar, din motivele știute, chiar în sferile comuniste, numele lui avea doar conotații negative. (Hitler, în Germania post-nazistă, a avut aceeași soartă.) În sfârșit, faptul că Marx a fost citat, citit, pomenit cu maximă frecvență în tot timpul care a urmat Revoluției bolșevice nu constituie o garanție pentru perenitatea operei sale și a acțiunii inspirate de el.

Situația unui scriitor, mai ales a unuia de imaginație ca D. R. Popescu, e cu totul alta. El și-a desfășurat întreaga acțiune în comunism, așa cum a fost acesta în țara noastră. Există legături între el și situația unui anumit tip de cărturar român în genere, dar și între mediul cultural sau politic și personalitatea sa, realizată în opere valoroase. Ele au putut fi supravalorificate, dar oricine îi cunoaște scrisul va conchide că prozatorul a lăsat scrieri rezistente sau unele caracteristice pentru o anumită epocă. Timpul le va tria, pe baza criticii, a liberului examen. E tot ceea ce l-aș îndruma să sper. (Cazul lui prezintă și dificultatea de a propune discuției o operă haotică și inegală, în mai multe genuri, ceea ce nu e cazul cu alți confracți ai săi, de tipul Șt. Bănulescu, C. Țoiu, G. Bălăiță, dar chiar și Augustin Buzura. De ce atâta neliniște și îngrijorare? Dar mai ales de ce își proiectează destinul în solidaritate cu Marx, Iisus Hristos sau Maica Domnului (numele de femeie cel mai mediatizat, după același statistician american?)

Nu am scris niciodată despre cărțile sale, cum nu am scris despre toți acei care dețineau o anumită situație politică în Uniune și în aparatul comunist, dar scrisul său, care a interesat pe atâția critici de marcă, începând cu Vladimir Streinu, nu a fost impus de publiciști năimiți și de mercenari. Poate că se vor scutura multe frunze din opera sa grabnic înjghebată, în ciuda longevității literare remarcabile a autorului, dar asigurarea nemuririi e pentru mine o certitudine, căci "political" și "conjuncturalul" nu au jucat un mare rol în tot acest proces. Nedreptățile pe care le-au suferit D. R. Popescu și alții sunt provizorii și, din acest purgatoriu, care i-a fost oferit încă în viață, el nu va fi scos decât de acțiunea criticii într-un amplu proces de revizuire. Sunt aproape patru decenii de când el a făcut o valvă de moment prin *Leul albastru*; de atunci, situația politică s-a schimbat când în favoarea, când în defavoarea unui autor care, în mod meritat, a ținut afișul în tot acest timp și pe care meritele artistice l-au adus în fruntea Uniunii Scriitorilor. Dar cariera lui nu a luat sfârșit o dată cu plecarea de acolo.

Voi încheia, însă, în legătură cu evenimentul. D. R. Popescu își dăduse demisia și se încerca înjgheburile unei conduceri interimare. M-am aflat și eu printre cei care au făcut unele propuneri, părăsind numaidecât sala pentru a-i lăsa pe cei chemați să discute și să decidă. La ieșire, în curte am dat peste un morman de hârtii, plicuri, dosare, mape, scoase de zăvragii din biroul președintelui și azvârlite afară. Aruncându-mi privirea în treacă am văzut și cules o fotografie a scriitorului D. R. Popescu, pe care o păstrez în colecția mea personală, căci mi s-a părut un act de barbarie să o știu distrusă, fie și în focul sacru al Revoluției. Doresc să orneze acest amical articol, ca o dovadă a deosebitei mele considerațiuni.

INVITAȚIE LA "CAFEAUA CU LAPTE"...

- *Sângele și cafeoletizarea* -

de MIHAI STOIAN

Lacrima casei părintești. Trecând absolut din întâmplare, pe trotuar, pe dinaintea locuinței în care mi-am petrecut o parte a copilăriei, am simțit picându-mi drept pe frunte, de sub streșină, o picătură limpede, străvezie: "Plânge Casa - mi-am zis -, îi plânge pe toți cei care au fost și nu mai sunt...". Clădirea cu două etaje a lăcrimat pe furiș. Mi-am văzut de drum, aducându-mi aminte de un personaj mai puțin obișnuit, fiul portăresei, căruia îi spunea, după numele de botez, Pavel, iar după cel de familie: Finkelstein. Ne-am împrietenit la toartă, deși el era mai mare decât mine cu vreo zece ani. Feciorul portăresei era un individ mai cumsecade decât ar fi dorit să pară. Purta chică prin anii '40-'41, își lăsase să-i crească o mustață haiducească, avea cămașă verde cu centiron de piele natur și diagonală. Știam, chiar din mărturisirea lui Pavel, că-l supăra și-l preocupă faptul, deloc simplu, că provine dintr-un "amestec" adeseori greu de suportat. Se împăca mai bine cu mama decât cu tatăl, domnul Pincu Finkelstein - tip scund, taciturn, inflexibil, vorbind mai cu seamă în monosilabe. În schimb, doamna Maria era o femeie jovială, rotofeie, veșnic surzătoare, mai înaltă cu un cap decât soțul ei, tâmplar ca Iosif, biblicul. Ea descindea dintr-o numeroasă familie ardelenescă, de rit greco-catolic, spre deosebire de bărbatul ei, de religie mozaică.

Simțământul apartenenței la două credințe și "la nici una" (nu fusese botezat în vreun fel), mereu confuz și victimă a unor frustrări secătuitoare, îi jucase festa lui Pavel care, la un moment dat, se hotărîse să apuce taurul de coarne, decidându-se să se boteze într-o biserică din cartier, creștin-ortodoxă. Și totuși, liniștea nu pogorîse asupra sufletului întrucâtva chinuit, căci trăia cu simțământul că se luptă - ca mitologicul Sisif - supus altcândva caznei perpetue. După evenimentele din ianuarie '41 s-a tuns. Fără chică părea și mai matur. Altminteri, afișa un chip adolescentin care căuta veșnic să fie băgat în seamă, remarcat, surprinzându-i pe cei din jur. Bineînțeles c-a renunțat la cămașa verde, dar continua să se numească Finkelstein, motiv neschimbat de disconfort secret. Se plângea atunci - după izbucnirea războiului în zonă -, că discriminările continuă (abia începuseră), ar fi dorit să fie chemat sub arme, decât să facă "muncă obligatorie". Și țin minte ca astăzi că dăduse la iveală, din buzunar, un petic de ziar cu un ANUNȚ: "Cine stă la îndoială dacă trebuie să dea sânge pentru răniți, să facă un drum până la Centrul de sânge conservat din str. G-ral Anghelescu 140, București, pentru a vedea de ce mare preț este această danie pentru ostașii răniți. Dați sânge pentru răniți. Centrul de sânge conservat al Armatei colectează sânge de la orice donator sănătos, român, de la 16 la 40 ani. Frații de un sânge și de o lege se ajută între ei prin sângele pe care îl dau pentru răniți și pentru cei loviți de schijele bombelor..." Pavel, în locul buletinului de populație, prezentase la recoltarea de sânge actul de botez, însă doctorul îl refuzase

cu blândețe:

- Mă pui într-o situație dificilă, domnule, fiindcă lui Pavel i-aș lua sânge, însă lui Finkelstein mi se interzice s-o fac.

- Și cine, mă rog, își asumă răspunderea pentru moartea vreunui ostaș rănit, din lipsă de sânge de o anumită grupă? Eu am o grupă rară...

Recent, la televizor, am văzut filmată o scenă: recoltarea de "sânge contracost" (puțin peste 100.000 de lei, echivalentul unei mese substanțiale). Oamenii fac rost de bani pentru sărbători donându-și sângele (în condiții de strictă siguranță). Bineînțeles că există și un alt fel de a da sânge pentru cei aflați în suferință; mă gândesc - plecându-mi fruntea -, la acei căzuți pe front, răniți. Iată de ce mi-a revenit în minte o amintire legată de tatăl meu: când se spăla pe picioare, seara, priveam fascinat piciorul drept al părintelui meu, deoarece - de la genunchi până la articulația labei - oasele erau acoperite de o piele asemănătoare hârtiei de pergament, vag transparentă, îndărătul căreia se ghiceau tibia și peroneul. Un fel de teamă ascunsă, profundă, mă cuprindea de ficcare dată: nu care cumva să se rupă "pergamentul", iar oasele să cadă pe dușumea. Tatăl nu mi prea vorbea despre faptul că fusese voluntar de război, luptase la Mărăști, fusese rănit, decorat. Asta pe vremea când nici nu împlinise încă 18 ani. Peste zece ani aveam să mă nasc eu.

Cândva, la maturitate, am dat peste un citat din Alfred Rosenberg, autorul cărții de răsunset **Mitul secolului al XX-lea** (Sângele - "Sângele nordic reprezintă acel mister care a înlocuit și a învins vechile taine"). Același autor - încurajat de însuși Hitler să-și scrie "opera", Führerul afirmând că "Rosenberg este un precursor și un profet" - mai crede că: "Bolșevismul reprezintă revolta a tot ceea ce este mongol contra formelor de civilizație nordică, aspirația stepei, ura nutrită de nomad.. El semnifică mai ales efortul de a se debarasa de Europa". Și fascismul ce-o fi fost? Atât unul, cât și celălalt, comunismul, au însăngerat din belșug omenirea, globul terestru, memoria ultragiată.

Tartorul purității "sanguine". În vara anului 1945, cei socotiți BIG NAZIS se află strânși laolaltă, prilej pentru Hermann Göring de a-i azvârli lui Rosenberg, de-a dreptul în față, adevărul gol-golul:

- Eu te socotesc, domnule Rosenberg, drept cel mai mare criminal dintre noi... Prin lucrările dumitale pretențioase și stupide, prin înflăcăratele discursuri adresate tineretului german, ai întipărit în mintea regimului nostru otrava rasială care a sfârșit prin a-l doborî la pământ... Istoria va socoti mai târziu influența exercitată asupra Führerului ca fiind cea mai nefastă, cea mai dezastruoasă, cea care a atras după sine ruina Germaniei. Dumneata, Rosenberg, ești sursa nenorocirilor noastre, dumneata, ca și acest josnic pornograf Streicher, care a stricat sufletul german cu cupletele sale antisemite, scabroase și dezgustătoare... Ura dumitale față de evrei și slavi a împins guvernul să în-

ființe Auschwitz-ul, Treblinka, Dachau... Ne-ai împins la rățăcirile cele mai monstruoase pe care un popor le-a cunoscut vreodată... Auschwitz, Treblinka: dumneata ești, Rosenberg, nimeni altul... Führerul a fost victima dumitale... Istoria te va judeca... Dacă-ai fi avut puterea s-o fac, te-ai fi împușcat încă din 1933!

Istoria - judecându-l și pe Rosenberg în boxa plină de BIG NAZI, sala 620, Tribunalul din Nürnberg - l-a condamnat la moarte prin spânzurare; apoi, incinerat și presărat pe apa Israelului, sub identitate de împrumut (ca și ceilalți executați), culmea, cu nume semite... Ca un frison străbate Germania înfrântă un simplon cianhidric, în care și Göring se azvârle buimac. Glorie și decadență! Pe vremea când era mareșal al Reichului, pilot de excepție "la bază", morfinoman învederat, gesticulase amplu minând cele rostite pe seama lui Alfred Rosenberg. Și mai devreme, în etapa inițială, pregătitoare a ascenderii lui Hitler la putere, un bavarez - Dietrich Eckart - traducător în limba germană a lui Peer Gynt, autor de drame și comedii, critic dramatic - publicase, încă din 1918, săptămânalul "ca bun german" (25.000 exemplare difuzate pe banii săi), un fel de manifest împotriva lui "înrobirii capitaliste" etc. Unui confrate îi explicase D.E., cu aprinderea de rigoare, după o serie de halbe de bere, pe când puneau țara la cale, printre sorbituri, în vecinătatea stingerii primei conflagrații mondiale, din care Germania ieșise terfelită rău de tot:

- Trebuie să avem în frunte un om energetic, capabil să audă răpăitul mitralierelor. Este bine ca mulțimea să tremure-n pantaloni... Un muncitor tare-n fleancă, asta ne trebuie. Prefer un vanitos capabil să le dea roșilor o replică bine simțită și care nu fuge, de la primul ciomag ivit în cale, agitat de o duzină de savanți profesori care rămân așezați, tremurând cu fundul lipit de izmene ca de realitate. Ne trebuie un celibatar. Atunci femeile vor fi de partea noastră.

Taverna poartă numele de "Brennessel", berea e strașnică, gulerul halbei impecabil. Oare Eckart să fi distins care-i diferența între vanitos și orgolios: orgoliosul are merite și se bate pentru ca acestea să-i fie recunoscute; pe când vanitosul se luptă pentru a-i fi recunoscute merite imaginare inexistente. Cât despre celibat să notăm faptul că Führerul, după un concubinaj perlung, cunoscut de public, s-a căsătorit abia în prețuia sinuciderii cuplului care se legase pe viață, aici, în buncăr, anticamera morții.

Un Herrenvolk (Popor de stăpâni). Cartea-studiu semnată de Rosenberg vrea să fie o a cincea Evanghelie, însumând șapte sute de pagini, a văzut lumina tiparului în octombrie 1930, așadar după tipărirea volumului **Mein Kampf (Lupta mea)** apărut în 1925... Peste doar opt ani Hitler va fi cancelar al Reichului. Ambele lucrări suferă de o infirmitate: *fanatismul*. Despre fanatism s-a scris mult și profund: "Fanatismul este iluzia aceleia care crede că are inspirații de ordin divin" (Littre). În schimb, Voltaire se întreabă: "Oare nu-i rușinos că fanaticii au zel, iar înțelepții nu?". Diderot atrage atenția: "De la fanatism la barbarie nu-i decât un pas". Pas pe care Napoleon se încumetă a-l face: "Ca să dezrădăcinezi fanatismul trebuie ca mai întâi să-l adormi". Fanatismul îmbracă întruna alt veșmânt, ingenunchează dinaintea altor și altor mituri. De astă dată: SÂNGELE. Acesta, în viziunea lui Rosenberg, "este acea regiune a vieții inconștiente și spontane care-i dă ființei umane dterminarea rasială. Pe când viața conștientă, rațională, tinde să ne despartă la început pe unii de alții... Însă un popor, o colec-

ANUL "EMINESCU"

Anul 2000, cel care a încheiat un secol și un mileniu, va rămâne pentru toți românii și Anul "Eminescu".

Inițiativa câtorva distinși intelectuali de a marca astfel cei 150 de ani de la nașterea poetului național a fost îmbrățișată fără rezerve de scriitori, editori, critici și istorici literari. Cele câteva mărăituri care se îndoiau de rezistența în timp a creației eminesciene, fie că era vorba de poezie, de proză sau de publicistică, s-au simțit izolate și anacronice, deși veneau din partea unor oameni aproape tineri. Această izolare a lor nu s-a făcut însă zgomotos, festivist, propagandistic, din interese așa-zis patriotice. Ea s-a dovedit a fi rezultatul instaurării unei stări propice neevaluării operei lui Eminescu. Un an întreg s-a întreținut nu cultul pentru un creator desuet, cu operă dataată și aflată, poate, la antipodul postmodernismului, ci febra necesară reeditărilor cât mai deosebite, recitirii cât mai moderne și comentării acestor recitiri, adesea catalogate drept reinterpretări. O scurtă paranteză. La acest capitol, al reinterpretărilor, marii corijenți s-au

dovedit a fi posturile de televiziune. Naționale sau particulare. Incultura redactorilor și a regizorilor (unii cu faimă și firmă) și-a arătat adevăratele dimensiuni, ele, posturile de televiziune, oferind spectacolul jalnic al unor momente Eminescu demne de a figura în cartea recordurilor nedorite. Prin contrast, și nu pentru că vorbesc pe undele Radiodifuziunii Române, s-a situat prestația celor ce realizează emisiunile literare ale postului național. Am închis această paranteză.

Anul "Eminescu" a avut parte, pentru că probabil, așa a voit Cel de Sus, de câteva momente de referință, veritabile repere între care s-au înscris mai multe contribuții.

Chiar la începutul anului, Academia Română, lansa o splendidă colecție, gen Pleiade, coordonată de președintele Academiei, domnul profesor universitar Eugen Simion. Întâiul tipărit, firește, **Eminescu și integrala operei sale**.

A venit apoi surprinzătorul volum **Dulcea mea doamnă, Eminul meu iubit** cuprinzând un *corpus* masiv de scrisori ale Poetului către

Veronica Micle și ale mult-discutatei muze către autorul **Luceafărului**. A fost realmente un eveniment, Editura Polirom atrăgându-și, însă, pe lângă laudele firești și nemulțumirea intelectualilor (oameni cu venituri de obicei modeste) pentru prețul stabilit. Sunt totuși speranțe că volumul se va reedita în așa fel încât să poată intra și în bibliotecile celor mai mulți dintre dumneavoastră.

În jurul acestor două momente s-au consumat însă festivaluri, concursuri cu premii, reeditări pe secvențe din opera eminesciană, contribuții critice nu la nivel de eseu sau articol, ci de exegeză situată la dimensiunile unui tom respectabil. Iar asemenea cărți au apărut peste tot în țară, editurile, chiar acelea mai firave din punct de vedere financiar, ținând să omagieze memoria și creația mereu proaspătă a lui Eminescu. Într-un capitol de istorie literară ce părea încheiat s-au adăugat atâtea contribuții cât nu îmi puteam imagina în urmă cu un an. Și pentru a fi și mai convingător, vă anunț că am primit la redacție volumul numit **Eminescu - 100 de documente noi**, îngrijit de binecunoscutul cercetător George Muntean.

Cred că titlul spune mult despre faptul că niciodată capitolul Eminescu nu va fi închis și că oricând, cu talent, noroc și solidă cultură, se mai poate adăuga ceva la ceea ce au lăsat înaintașii ori eminescologii actuali.

Debutul, ca gest, ca act individual și totodată moment editorial, a generat și va genera destule comentarii, unele constatative, altele concluzive. Întotdeauna el este considerat un punct de referință în evoluția unui autor sau a unei opere (în sensul de întreg, de univers literar de sine stătător). De obicei, debutul editorial se petrece la tinerete, cam după douăzeci de ani în cazul poezilor, ceva mai târziu apar prozatorii și, pe la treizeci de ani, se încumetă și criticii sau istoricii literari să-și tipărească o primă carte. Mă gândesc la cărți construite, nu la culegeri de recenzii sau cronici mai mult sau mai puțin semnificative. Ca întotdeauna, excepțiile confirmă regula. Exemplele sunt numeroase și binecunoscute de dumneavoastră. Să ne reamintim doar că foarte tineri au debutat la începutul veacului ce stă să se încheie Ion Pillat, Adrian Maniu, Octavian Goga, Lucian Blaga. Dintre poeți. Dar tot din generația lor, și de fapt acesta este punctul de plecare al acestor însemnări, s-a consemnat și un debut, nu neapărat întârziat, cât petrecut la maturitate biologică și artistică deplină: cel al lui Arghezi, în care critica vedea (și timpul a confirmat) pe cel mai mare poet de după Eminescu. **Cuvintele potrivite** veneau pe lume când Arghezi avea 47 de ani. Explicațiile au fost extrem de numeroase, iar speculațiile mereu interesante.

Iată însă că, după decenii, acel moment de referință al liricii românești s-a repetat, ce-i drept doar în ceea ce privește vârsta biologică a câtorva scriitori. Comparațiile estetice nu își au rostul.

UN FEL APARTE DE DEBUT

Fenomenul însă există. Am constatat, după 1990, cum scriitori adevărați, dăruiți din plin cu talent, au îndrăznit să-și publice primele cărți târziu, unii chiar la bătrânețe. Îmi vin în minte prozele lui Victor Zarchevici din **Entropie** și acelea ale lui Dumitru Nicolcoiu din **Câinele turbat**.

Dar există și o categorie specială, aceea a debutanților maturi, care și-au făcut mâna în presă dar, dintr-un motiv sau altul, au tot amânat tipărirea unei cărți. Din responsabilitate? Din teamă, din pudoare, din neîncredere, dintr-un prea sever autocontrol? Greu de precizat, iar motivele rămân strict individuale. Câteva exemple vin în susținerea aprecierii că avem de-a face (și nu întâmplător) cu volume care vor însemna ceva atunci când se vor face analizele complete și obiective ale literaturii apărute în ultimii ani. Citez, nu chiar la întâmplare cărțile de poezie ale lui Radu Voinescu (**Hierofantul**), Dimitrie Dorin Sandu (**Aventură de gând**), Dragomir Magdin (**Sonetele puterii de a trăi**), **Poemele în pierdere** ale Ioanei Greceanu, **Viața și moartea în culori și sunete** de Claudia Duminiță și, mai presus

de toate, excepționalul volum datorat lui Daniel Constantin, cel ce trăiește de cincisprezece ani la Paris, volum intitulat **Neume**.

O situație asemănătoare se întâlnește și în proză, unde, de pildă, din prea mult scrupul, și-au încredințat cărțile tiparului după ce săriseră bine de patruzeci de ani și Paul Grigoriu (povestirile din **Strada Armenească**) și Sebastian Sârcă, autorul romanului **Martorii lui Seninu**.

Printre critici și istorici literari s-a manifestat adesea aceeași rețineră. Anul 2000 a scos însă la iveală efortul frumos încununat al lui Constantin Călin și al lui Nicolae Mecu, cei care au închinat câte o solidă monografie lui George Bacovia și, respectiv, Iacob Negruzzi.

Cele spuse anterior nu vor să pledeze pentru un anume tip de debut, sau pentru o anumită vârstă când el se poate produce. Sunt doar o constatare și o repetare a adevărului vechi, după care viața și faptele omului sunt hotărâte demult și de sus.

O EVOCARE NECESARĂ

de CONSTANTIN HREHOR

"Cărțile - cuib de molii sau scripturi"

Laurențiu Ulici

Eu l-am cunoscut pe Laurențiu Ulici în ultimii doi ani ai Liceului meu întârziat; îmbogățindu-mă cu o carte rară în acea vreme, **Prima verba**, despre care nu aveau cunoștință nici profesorii de limbă românească din faimosul "Hurmuzachi", din modestul târg al Rădăuților Bucovinei, am obținut cele mai strălucite note la lecțiile despre Barbu, Bacovia și Blaga, însușindu-mi coerența discursului critic ulician, modulațiile estetice inconfundabile și relevanța interpretării. Datorită lui Laurențiu Ulici, la acea vârstă, profesoarele Viforeanu și Elena Hâncu mă prezentau "careului" din foaierul colegiului ca pe primul dintre cei dintâi împătimiți de Literatură. În același spațiu, am aflat mai târziu, Laurențiu Ulici l-a prezentat, la momentul debutului în poezie, pe prietenul meu glorios Matei Vișniec, când semna placheta **La noapte va ninge**.

Prima întâlnire cu Laurențiu Ulici mi-a fost mijlocită de către scriitorul Mircea Ciobanu, cărui îi datorez venerație perpetuă, umbră tragică și el, "marele scrib", strămutat sub cerdacul Eschatonului alături de aproape toată generația lui princiară. Întâlnirea s-a întâmplat la București, înainte de a apărea **Prier**, la Editura "Cartea Românească", în 1988, volumul masiv, ultima antologie cu debutanți în poezie. La vremea când Editura Eminescu îmi tipărise volumul **Târziu închinat** (1991), la propunerea lui M. Ciobanu, Laurențiu Ulici a consimțit să fiu laureat pentru această izbândă editorială la ediția din toamnă a "Colocviilor Naționale de Poezie" de la Piatra Neamț; cred că atunci s-a hotărât ca pe laurii premiului să fie așezat numele tânărului nostru coleg dispărut, Aurel Dumitrașcu. La București, în conjuncturile evocate, am făcut câteva fotografii în redacția "Luceafărului", imaginile revăzute mi-i arată pe L. Ulici și pe M. Ciobanu alături de Florin Călinescu. Sunt acum aceste fotografii de mare preț, alături de multe altele executate în cadrul întâlnirilor de neuitat din timpul Colocviilor nemțene. Dețin multe imagini de atunci și, iarăși, grele de semnificații, două clișee video, pe care am immortalizat momente culturale, nu lipsite de pitoresc, la Sighetul Marmației și Botoșani (ultima, când a fost să fie și ultima convorbire cu Laurențiu Ulici, la Botoșani, cu ocazia Zilelor "Eminescu", la decernarea Premiului Național, primit atunci de către Cezar Ivănescu). În ultima ocazie, Laurențiu Ulici, întâlnindu-mă pe o stradă botoșănească, când autocarul îi aștepta pe oaspeți să-și rotunjească grupul pentru a ajunge

la Ipotești, intuindu-mi ezitarea, mi-a spus confratern, cald: "Vino și tu la inaugurarea donației mele, e un moment pe care nu trebuie să-l scapi". Am mers și bucuria mi-a fost deplină; m-a uimit nu donația generoasă (despre care o voce cârcotoasă din anturajul politic-cultural al criticului a zis o vorbă care m-a intrigat: "Când nu pui nimic de la tine, e ușor să faci... donații"), nici faptul că prezentele titluri pot naște un catalog de... dedicații, care de care mai orbitoare și bizare (inclusiv cele semnate de către mine), ci la câtă osândă l-a supus pe lector această producție editorială.

Laurențiu Ulici, mai tânărul, cât și cel din ultima vreme era un model viu de moralitate, un cărturar bogat de aurul cărților și sărac de povara orgoliosului sine; impunea respect și admirație, fără a apela la artificii care să-i cultive personalitatea; nu mi s-a părut vreodată că avea preferință față de cineva anume, nu era un "catolic", ci un... greco-catolic echilibrat, un *primus inter pares* între criticii cu altitudine, un candid, un afectiv jovial, un slujitor al prieteniei. Ne scotea la "scenă" pe toți cu același apelativ, ne aclama la fel, sobru, niciodată ostentativ, ne asculta emisiile cu multă atenție, nu da verdicte în plen, era un subtil "clinician al subconștientului" (L. Raicu), zglobiu în fața teribilismelor și meditativ, transfigurat înaintea zicerilor profunde, esențiale. Conducea extrem de elegant "ședințele", și înainte de recital, și după, cu prudență și ironie când se impunea, impecabil în comportamentul civic, aproape de fiecare, atent, colegial, la agapele de după festivități ori în grupurile care, dezlănțuindu-se într-o oarecare boemă, țineau pe loc miezul nopții și întârziiau ivirea zorilor. De neuitat este ediția "ratată", memorabilă prin suspendare, când ne-am citit versurile între licărul unui bob de vin și luciul Ozanci lui Creangă, hărmluind târgul nemțean adunați în grupuri de "papași", liberi de orice prejudecăți și batjocoritori față de "inchiziția" epocii. Eram cu Aurel Dumitrașcu, Adrian Alui Gheorghe și Daniel Corbu, cu Iovian, Dan David și Pană, cu Danilov și Vasiliu, cu N. Sava, Giosu, Calcan și tânărul Baghiu, Gh. Simon, Gellu Dorian, Mușina, Stoiciu, I. Pinte, Cozmei, Strochi, C. Severin, V. Tudor, E. Vartic, E. Ștefoi. Poate că nu au fost toți din cei amintiți, sigur inițiatorul Colocviilor, Daniel Corbu are mai precise date în cronică referitoare la acei ani. Oricum, mai toți tinerii condeieri ai României au dat suflet și verticalitate acestor emoționante, și astăzi, incredibile popasuri scriitoricești, curajoase și

valoroase. În "aula" lor s-au auzit vocile lui Eugen Simion, M. Vișniec, Fl. Iaru, Mg. Ghica-Cârncei, Liviu Antonesei, B. Marcovici, R. Florescu, Cr. Livescu, D. Spineanu, I. Mureșan, L. Urbakzec, V. Stancu, M. Petean, M. Martin, M. D. Gheorghiu, Tr. Ștef, C.M. Spiridon, I. Holban, I. Beldeanu, D. Ploscaru, I. Moldovan, Gh. Iova. Tr. T. Coșovei, B. Ghiu, A. Durbacă, I. Flora, E. Vancea, Gh. Izbășescu, M. Coandă, A. Marinescu, P. Daian, I. Cristofor, Gr. Scarlat, D. Păcurariu, Salah Mahdi, G. Vulturescu și a altora pe care **Istoria** regretatului autor al **Nobelului contra Nobel** avea să le consemneze desigur. Colocviile nemțene aveau în vedere "școala de poezie" din acest nord mirabil. Profesorii de poezie, mentorii, călăuzitorii, lampadoforii erau Laurențiu Ulici și mai apoi Marin Mincu. Ulici, desigur, are calitatea de cititor și, dacă aceste Colocvii nu s-ar fi desființat, nu știu de cine și de ce, într-aceiași an cu dispariția misterioasă a întemeietorului-cititor, ar fi trebuit să-i poarte numele. O stradă din Neamț, cum și Casa de absidă a scriitorilor din Iași s-au înnobilit - lăudabilă inițiativă în Moldova! - va trebui să poarte numele generosului critic.

Aici, la Neamț, Laurențiu Ulici ne-a dat un nume, istoric: "generația menghinei". Cu destule riscuri, cu preț scump, înghesușiți în trenuri ori vehicule de ocazie, nu totdeauna ospitaliere, cu pasul chiar, veneam la Neamț (întâi la Târgu apoi la Piatra) să "dezbatem" poezia tânără (sub generice indicate, fără nici un dram de lirism - niciodată respectate!). Ce conținea "platforma"? - cuvânt liber, democratic, posibilități de publicare, diminuarea amănărilor "obiective", suspendarea cenzurii (criminală pentru mulți condeieri veritabili), înființarea unei reviste a Colocviilor (promisă de... organe, care vrea să se numească "Hyperion"), omagierea unor personalități literare, uitate, cu voce, firește; apoi, întâlniri cu cititorii, sugestii pentru scris, evocarea realității etc. În ediția "groapă", colocviul a ținut o singură zi, Laurențiu Ulici ne-a vorbit în dodii... lămuritoare; erau pe sub plăcile meselor, în spătarele scaunelor, în unele sacoșe și-n rama Cărmaciului... greierași electronici, vorbitori departe - microfoane, minuscule aparate de înregistrat "erezii". Eu însumi, teolog (duhovnicul generației '80, cum îmi spunea amical D. Corbu, care mereu a fost atent cu mine) nu eram cel mai dorit în asemenea cercuri; cine știe, poate că oarecine, mă gândesc acum, și-o fi închipuit că fac un "apostolat" subversiv, că sunt dintre... trimiși. "Frumoșii nebuni" ai "generației menghinei" știu însă bine că sunt din roiul lor truditor. Așa, cu această convingere m-a întâmpinat și vrednicul președinte al Uniunii Scriitorilor, Laurențiu Ulici, când mi-a înmânat și semnat legitimația de condeier - un

fel de hirotomisire civilă; cum descori spun, în biroul său de la "Luceafărul", în 1991, după o interesantă convorbire pe teme culturale vizând Bucovina și despre activitatea Bisericii greco-catolice, în capătul căreia cărturarul de spiță rară a subliniat încântat "discursul" meu interconfesional.

La Sighetul Marmației, o singură dată urcând, invitat de Echim Vancea, am fost alături de congenerii lirici, la simpozionul din, cred, 1997, desfășurat într-o medievală incintă din secolul al XVII-lea, numită Curtea Veche. A primat, după expozeu, dreptul la opinie și reflecție. Doi tineri, talentați și fascinați de limbajul teribilistic, unul poet și altul critic au bruiaat nepoliticos discursul lui Ulici, aduceau la vedere ceva din "capitalul babelic" al poeziei fără dogme, după expresia, rostită cu indignare de către H. Zilieru. S-a vorbit frumos și insistent despre poezia mistică, vizându-se

enormitățile de astăzi care se pretind a fi străbătute de iluminări mistico-ascetice; mi-am spus și eu părerea pe care criticul a consemnat-o, am vorbit despre "faraonul" Ulici, despre piramida sa critică valorică în care intrăm să stăm sus, ori intrăm să stăm, apoi, dedesubt. Criticul a propus contemporanilor, truditorilor în Cultură refacerea dialogului presocratic, civilizația vetrei în duet cu viața citadină, după modelul convorbirilor originare om-Dumnezeu, necesitatea judecăților axiologice. Laurențiu Ulici a vorbit succint despre intrarea Umanității în post-istorie, despre declinul istoriei, despre pericolul valului asiatic, despre paradoxul cunoscutului aforism al lui Malraux, despre criza religioasă în poezie și despre criza de inspirație, amândouă tare contemporane; a apreciat că limba își pierde din importanță în fața limbajelor; *esperando* e un limbaj, a spus, nu o limbă, un instrument de comunicare epidermică, imediată, fără echivoc. Poezia tinde ea însăși să fie o limbă, a rostit apoteotic. Și iarăși: trăim sub regim metaforic; antilirism în-

mnă antipoeitică; a intra în poezia română în 1900, prin cultură anglo-saxonă, ce înseamnă? A schimba franceza pe engleză. Și tot el: optzeciști mă interesează ca mod de gândire, nu ca indivizi. "Poezia statuară nu mai interesează pe nimeni, a spus la un moment dat Adrian Popescu; trebuie amestecat sângele, viața, trupul cu fragilitatea sa"; "e nevoie de o armonie a contrariilor, de aspirație spre divinitate; chinul e mai mare, mai intens decât cantonarea în plăceri efemere", dând o replică îndepărtată lui Erasm: "simpaticii noștri poeți trăiesc prin fantasmă și dogmatism", în paralel cu **Elogiul nebuniei**, invocată în reflecțiile pe marginea "elogiului crizei religioase", cuprins în amintitul simpozion. Laurențiu Ulici, recitesc din notele mele, a mai spus atunci: "250 de ani de poezie - atât are literatura română; scriitorul nu are nevoie de legi, are nevoie de talent și atâtă tot".

Am suit la Sighet în compania criticului de artă Valentin Ciucă și a "patriotului bunului-simț", poetul Horia Zilieru. Am fost la "casa parohială" Gh. Pârja unde, pe prispă de vatră ardeleană, ne-am citit versurile; în casa mică din curte, printre stâlpii încrustați, alături de

Colocviile Naționale de poezie de la Piatra Neamț. Cei doi mentori: Laurențiu Ulici și Marin Mincu

mama lui Pârja sta Ulici, ne urmărea spectacolul - poezie și pălincă, privind peste munții transilvani, la Rona celor dragi lui, până în Roma sacrificiilor și temeluirilor eterne pentru care era făcut, pe care o purta în sinele său de purpură imperială. Am vizitat biserica veche, (unde a făcut o pomenire scurtă Dorin Ploscaru și a vorbit cu duh Adrian Popescu; preotul Ion Sihiartău a vorbit "canonic", acuzând fără diplomatie "umilințele" greco-catolice. Am petrecut la Desești, cu vinars, cu plăcinte și scripcari. A început să ningă vântos; Zilieru era suspicios (a avut un incident la agapa din Sighet - o tânără vrea să-i dezlege cravata, gestul vagabond, pus la cale de nu știu cine, l-a supărat pe seniorul condeului aristocrat), Ciucă era distrat, am ajuns până-n pasul Prislop și de-acolo, disperați, înapoi, prin mijlocirea unor temerari pe roți, la gară...

După incredibila dispariție a lui Laurențiu Ulici, mai toți din confreria ilustrei sale personalități au remarcat între calitățile-i multiple echilibrul. E adevărul evident. Această virtute a arătat-o și în opera scrisă și în învestitura grea pe care a primit-o, când i s-a dat jilțul de președinte al Uniunii Scriitorilor. S-a străduit să-i mulțumească pe toți, să împartă premii și distincții cât se poate de etice, deși unele conjuncturi au fost, certamente, mai tari decât convingerile sale inițiale. Investiția sa, se înțelege, presupunea responsabilitate enormă. Justițiarul L.I. Stoiciu, într-un număr din "Vatra", enumeră o serie de slăbiciuni -, firești atâta timp cât viețuim într-un timp efemer. Sau altfel spus: "Cine, trăind, ar putea rămâne curat și integru?" (Mariana Marin). Nu știu câtă vocație politică a avut Laurențiu Ulici, valul pseudo-postrevoluției l-a prins și pe el, ca și mulți alții din elita noastră culturală, deloc providențiali, fără destin, despre vocația cărora nu au ce scrie cronicile. Laurențiu Ulici a fost și rămâne un cărturar din stirpea celor, puțini în fiecare cultură, al căror blazon este erudiția. Un om care a slujit ascetic cititul și a scris, parcimonios, numai cărți de raftul întâi. Cam acum era la vârsta înțelepciunii, între amiază și amurg, când se șlefuiesc cristalele, mărgăritarele de preț. Orizontul său cultural este european, așa ni se descoperă în "paradigma" celor săvârșite pe plan critic-pedagogic-civic,

și cu acces la universalitate, dacă e să privim acumulările sale livești și exprimările sale savante despre și peste autorii și operele din curțile râvnitului Nobel. Ulici a știut că menirea lui, în literatură și în societate constă în a "consemna starea tot mai clinică a lumii" (Al. Cistelecian), meru însoțit de convingerea că "conștiința este un fel de obraz care roșește în locul nostru" după o spunere din O. Wilde, când "răul s-a industrializat" (I. Buduca) și-s tot mai puțin, *in specie* pe cale de dispariție, acei care ard în "artă pentru a nu muri din cauza adevărului", după cum credea Nietzsche...

Personal am de la ilustrul bărbat Laurențiu Ulici, în afară de câteva umbre pe cartonul unor fotografii și amintirile urzite în preajma sa, o dedicație scurtă, una: "Lui Constantin Hrehor, care vine, vine, vine..., omagiul lui L. Ulici", scrisă pe volumul I din **Nobel contra Nobel**, în octombrie 1988. Destul, semnificativ. Și... profetic.

Mă tem că entuziasmul, patosul cu care "poleim" atât de cu îmbelșugare și, poate chiar cu inconștientă ipocrizie pe coriferii noștri, în zilele apropiate de clipa lor fatală, face parte dintr-o retorică goală, din fragilitatea gesticii noastre inundate de fiorul propriei efemerități. Greu de cântărit cu câtă îndurerare se vorbește despre Novalis, Trakl, Rilke, Eminescu, Nichita, Sorescu, Turcea, Ciobanu, Baltag ori Ioan Alexandru, ori despre marii critici.

Mi se pare tragic a dispărea și mai tragic a rămâne fie monument, fie catedrală, muzeu, efigie sau statuie. Monument cu inscripții șterse, cu numele înghițit de cocleala timpului, impozant, semeț, cu privirea peste cele din jur, popas păsărilor, mângâiat de ploii și ninsori, biciuit de ploii și de indiferența celor care vin și trec, și trec. Soarta, cinică întotdeauna, așa-l va acoperi și pe umanistul acestui sfârșit de mileniu, pe Laurențiu Ulici, pentru care **Istoria literaturii române** are numai două epoci: până la **Odă în metru antic** și după **Odă în metru antic**.

Laurențiu Ulici a plecat grăbit pe-o arcă a somnului, să-și ajungă generația din urmă, să se așeze la sfat de carte cu ai săi, intrând glorios și tânăr în orbitorul *corpus hypercubicus*, mistuit de frumusețea hyperionică a Logosului.

viorica mureșan

Recunosc
sunt sadică atunci când se demachiază
culorile
Clipa aceea cu irizări de amforă
suntel acela vagabond
amplificat de lupa nervului vegetativ
(când dorm)
Trebuie să gândească un sistem genial

să motivez lungimea ghearelor
și sângele ce gălgâie
din beregata poemului pe barba mea -

Trupul tău a coborât în ape
o dată cu tine
un fluture și-a dezbrăcat aripile pe țărni
și a început să înoate
Oceanul polenizat te întâmpină
și răsfoind înțelegi
miraculoasa nebunie a găzei
care niciodată nu te întreabă
cine ești -

Nu uita
ziua când ai pășit fără să numeri
valul s-a spart de rotulă și
s-a retras
noaptea în care ai pliat tăcerea
ca pe o umbrelă
gândurile aruncate - culese
într-o perpetuă și violentă candoare

Ascultă

muzica secundelor devoratoare
astfel vei ști la final
al cărei clipe - fără scăpare
soț ai rămas -

Trebuia
să se întâmple ceva oportun
tăierea împrejur a tăcerii
astfel
primul cuvânt (rostit simultan)
l-am decupat în două zmeie și
l-am ancorat peste ceață
să-i convingem pe îngerii.

Abia după 29 de lovituri
din care am crescut
armonios
mama mi-a destăinuit -
doctorul era beat când mă nașteam
și a ascuțit bisturiul
pe o filă de Biblie -

www.ro.sarab

moartea vine pe Internet
dar nu este nici o deosebire
între oglinda lui bacon
și monitor

morții cei tineri
și morții cei vechi
se rotesc într-o singură horă

ei nu văd tariful
ei nu aud muzica

la fel ca orbii lui breughel
ei nu văd prăpastia
ecranului

mă dor ochii

pe monitor, încet,
de căldură,
cuvintele se descompun

Eroliane

buzele femeii îmi sorb buricul

mă răsucesc în noapte
ca un balon alb
dezumflat

dormiți cetățeni -
sufletele voastre acum
împing boabele de orez
adânc

sub
apă

ion chichere

lin îmi curg lacrimile pe față
și de pe față pe piept
și de pe piept pe genunchi
și de pe genunchi
pe unghiile mele albe
care seamănă cu banii aruncați
în fântânile voievodale

Ordo ab chao

eu scriu
pentru ca să adun
lumea din afara cuvintelor
cu lumea din interiorul cuvintelor
în mici parcele de grâu

trece cu bicicleta pe drumul de țară
violonistul
și în cutia instrumentului
se aud aplauzele

O frunză

eu nu sunt
decât unghia
strămoșilor mei,
care a trecut prin pământ
s-a înălțat prin copac
și acum este frunza
din care cântă
un orb

Criza de sens

mortul care îmi dictează
a adormit cu capul pe masă
și deodată capul lui a găurit masa
și a căzut pe podea
și s-a rostogolit
și a deschis ușa
și poc poc poc
a coborât scările

toate cuvintele din caiet
au plecat din viață

După trecerea a zece ani sunt toți prezenți în mine, dar fără durere. Liniștiți! Și ei, și eu! Parecă ne-am luat rămas bun urmând să ne vedem după un timp, în curând, undeva, cândva...

* Despre scriitorul Isaac Babel (1894-1940) se vorbește din nou în presa de la Paris. Autorul romanului **Cavaleria roșie** este prezentat ca "écrivain juit", asasinat pe timpul lui Stalin. S-a uitat sau se face abstracție că mai întâi a fost luptător în "Armata Albă", apoi a fost membru al poliției politice (roșii) CEKA, funcționar în "Comisariatul poporului pentru educație"; soția lui a avut dreptul să plece din Rusia în 1925, Babel a vizitat-o de mai multe ori (1928, 1929 și 1932); fiica lor, Natalia, s-a născut în 1929, la Paris, iar în 1935 - împreună cu Pasternak - a participat la Paris la "Congresul pentru libertatea culturii", organizat de Komintern.

Nu se spune nimic despre faptul că Babel a fost protejat de Gorki și de Lejov, patronul GPEU. De ce? Care erau serviciile făcute poliției politice? Babel avea o "datcha" construită la Peredelkino, în apropiere de Moscova, unde locuiau toți nomenklaturişti. A jucat toate rolurile, chiar și pe cel de opozant. Trebuia să fie cineva care să îndeplinească și această funcție. S-a bucurat de avantajele regimului și cum s-a întâmplat mereu în istoria comunistă, Kronos și-a mâncat copiii și Revoluția și-a distrus propriile creații. A fost arestat, acuzat de troțkism și executat la 26 ianuarie 1940.

În presa de la Paris se spune doar că a fost o victimă a terorii staliniste... De ce se ascunde ceea ce nu se mai poate ascunde?...

17 ianuarie 1997

Reuniune la ESPRIT.

Daniel Lindenberg a vorbit despre Emmanuel Mounier, fondatorul revistei "Esprit" în 1932. Colaborez la această revistă de zece ani, iar autorul curentului personalist mă preocupă de mult timp.

E. Mounier făcea parte din stânga creștină, iar în 1940 a denunțat "riscul ca Franța să fie contaminată de ideologia nazistă". În 1932 a fost partizanul ideii de "revoluție spirituală și exterioară" și s-a declarat contra burgheziei conservatoare și a clericalismului.

Influențat de Berdeaiev (**Originile și sensul comunismului rus**), a respins comunismul, dar a fost adeptul revoluției creștine și a unei rupturi de trecut; a pledat pentru o elită revoluționară și un regim personalist. S-a pronunțat împotriva colaborării cu Germania; era un "om al timpului său", un om angajat și avea sentimentul și sensul istoric.

E. Mounier era un existențialist creștin și s-a remarcat prin volumul **Introduction aux existen-**

bujor nedelcovici

PERSONALISMUL COMUNITARIST

țialismes. A reușit să publice revista "Esprit" până în 1941, deci și după ocuparea Franței de către Germania, fapt pentru care a fost deseori criticat, în special de Bernard Henry Levy. În 1945, nu a fost alături de De Gaulle, așa cum nu a fost nici pentru Moscova și nici pentru Washington.

Gândirea filosofică a lui E. Mounier a fost apropiată de cea a lui Denis de Rougemont și Max Scheler și se deosebea de cea a lui Jacques Maritain, care era creștin profund, împotriva oricărei revoluții și a trăit în SUA în timpul războiului.

Emmanuel Mounier este unul dintre pricteții mei cu care m-am întâlnit deseori când i-am citit cărțile (**Ecrits sur le personalisme, Communisme, anarchie et personalisme, Refaire la Renaissance**), dar în special pentru că și-a structurat gândirea în jurul **persoanei** (cuvânt de origine etruscă; **persona**: mască de teatru), adică a ființei, a omului, a individului (contrar individualismului egoist) și a pledat pentru afirmarea persoanei înconjurate și angajate în serviciul celorlalți: **personalismul comunitarist**.

Dacă E. Mounier n-ar fi murit la 45 de ani, poate aș fi avut prilejul să-l întâlnesc atunci când am început să colaborez la revista "Esprit", pe care a înființat-o.

19 ianuarie 1997

* În "Le Courier de l'UNESCO", consacrat temei **Les Mondes des l'Exil**, a fost publicat articolul **La littérature pour patrie**, în care am scris o scurtă istorie a exilului voluntar și involuntar; partea a doua a articolului a fost intitulată: **Je suis un mèteque**. Paginile au fost ilustrate de pictura lui Luciano Lauranasi Francesco di Giorgio Martini (**Ville ideale** - Secolul al XV-lea) și însoțite de fotografiile lui Victor Hugo, Jorge Luis Borges, Alexandr Soljenițin și Wole Soyinka.

Acest articol a fost publicat în țările unde apare "Le Courier de l'UNESCO": Germania, Spania, Finlanda, Argentina, China, Egipt, India, Iran...

Am zâmbit când mi-am văzut numele scris în limba chineză, persană sau indiană. Dacă n-ar fi fost dublat în litere latine, nu l-aș fi recunoscut.

Iată ce înseamnă să... "fii lansat"! Să te găsești pe orbita care să te propulseze și să te pună în valoare. Este prima dată că am avut această șansă! În România eram în afara "primului cerc oficial"! Aici, la Paris, pentru a "fi lansat" este necesar să ai relații: lobby de influență, grupuri de presiune, să fii mason, homosexual sau... să ai o amantă care se află în cercul oamenilor cu putere politică, economică sau culturală.

Când am sosit la Paris, în 1987, cineva m-a întrebat: "Ești mason, homosexual sau evreu?" "Nu!" i-am răspuns eu. "Atunci cum crezi că o să reușești să fii scriitor la Paris și în special să te afirmi, adică să ai câteva articole în principalele cotidiene, să apari la televiziune și să te invite Bernard Pivot?" "Nu știu... dar eu o să scriu în continuare și o să rămân scriitor la Paris, chiar dacă nu am simțul relațiilor, al provocării și al scandalului!"

Mai târziu am înțeles că valoarea literară și artistică, trecutul scriitoricesc, faptul că ai scris câteva romane, că reprezinți o valoare consacrată și recunoscută prin mai multe premii... nu reprezintă mare lucru și de fiecare dată când vrei să publici un roman parcurgi drumul de la început, de parcă ai fi un simplu debutant. Editorul face mai întâi un calcul financiar, nu investește nici nu franc dacă nu are certitudinea că va câștiga dublu și numai după aceea își pune problema valorii artistice.

Am avut două mari șanse. În România am debutat în 1970, o perioadă de "dezgheț cultural" și în Franța în 1985, când Occidentul era interesat să afle ce se petrece dincolo de "Cortina de Fier".

Acum iau totul de la început și nu am iluzia că într-o zi... "voi fi lansat!"

migrația cuvintelor

POVEȘTEA VORBELOR.

DESPRE NIMIC

de MARIANA PLOAE-HANGANU

Pentru a exprima sensul "nimic", latina folosea cuvântul **nihil** care, însă, nu s-a moștenit în nici o limbă romanică. Latina vulgară, în preferința ei pentru mai multă expresivitate, a aplecat la unele expresii care, la rândul lor, au fost preluate diferențiat de limbile romanice. Cele mai frecvente dintre acestea sunt: **nullam rem** (nici un lucru) care a fost redusă în italiană, preferându-se prima parte a expresiei (v. adj. it. **nulla**) în tip ce spațiul galo-romanice a moștenit substantivul **rem**: în franceză, în cuvântul **rien**, în occitană **ren**, iar în catalană **res**, toate aceste cuvinte având înțelesul "nimic". Sintagma **rem nata**, a latinei vulgare, în care **natus** era participativul verbului **nascor** "a naște", a fost redusă în spaniolă și portugheză la adjectivul expresiei latinești, și de aici a rezultat în cele două limbi cuvântul **nada** cu sensul "nimic".

În afară de aceste două expresii se mai întâlnesc alte formații ca de exemplu **nec ente**, unde **ens**, **-tis** înseamnă "ființă"; această expresie a fost păstrată în cutântul italianesc **niente** și în francezul **néant**.

Limba română a preferat o altă sintagmă a latinei vulgare; este vorba de **ne mica** în care **mica** înseamnă "fărămitură", "bob"; cuvântul este indo-european, el întâlnindu-se și în germanicul **mikka** și în albanezul **mikke**. Sintagma în totalitatea ei a stat la baza cuvântului **nemiga** din dialectul venet al italienei; se întâlnește, de asemenea, în retoromanul **nemie**, ambele cuvinte având același sens cu cel a cărui semnificație o analizăm. Limbile iberice au reținut și ele expresia sub o formă derivată, **nec micalia**, de unde au rezultat cuvintele **nemigaja** și **nemigalha** din vechea spaniolă și respectiv vechea portugheză.

Cuvântul este atestat în română pentru prima dată în **Codicele Voronețean**, deci în secolul al XVI-lea, sub forma **nemică**, folosit în special cu funcție de adverb: "Se ceară cu credință nemică gândindu-se" (**Codicele Voronețean**, 110/23) sau "Nu se află apă nemică" (Coresi, Ev., 170). Funcția de adverb s-a păstrat și astăzi. În limba română actuală, ca și în cea veche, cuvântul îndeplinește însă și funcția de pronume de negație: "Nemica nu gustăm" (**Codicele Voronețean**, 50/22) sau "El nu vru să spuie nimic" (Anon. Cantac. CM., I) sau "Nimic nu se întâmplă în întinderea pustie" (Eminescu, O., I). Deseori în limbă apare și ca substantiv fie de genul neutru, fie de genul masculin; ca substantiv semnifică "lucru, fapt, vorbă sau ființă fără valoare", "fleac"; de multe ori apare cu forma de plural: "Ce este omul? O nemică" (Neagoe, Inv. 10/20) sau "Să nu disprețuească nimicurile vicții" (Gherca, St. Cr. I, 165). Ca substantiv articulat are sensul "neant", "neființă", "haos": "Numai Domnul Dumnezeu stă, iar oamenii trec în nimicul de unde au ieșit" (Sadoveanu, O., XII, 307).

Cuvântul cunoaște foarte multe forme regionale, dintre care menționăm câteva: **nic**, **nica**, **nică**, **mic**, **mica**.

VOCILE MUNTELUI

de ION ROȘIORU

În vara anului 1999, poetul Ion Codrescu, de departe cel mai răsfațat haijin român pe plan internațional, a trăit încă o experiență singularizatoare: trei săptămâni s-a rupt de ritmurile civilizației moderne și a devenit locuitor al unui sat din Pirinei, racordându-se sufletește la vocile tainice ale naturii întrucâtva exotice. Jurnalul acestei secvențe existențiale pe care orice creator și-ar dori-o integrată în biografie e redactat în spirit, canonic vorbind, Zen, cuprinzând, ca și volumul anterior, **Oaspete străin**, scris ca urmare a unui voiaj în America, haiku, tanka, solo renku și haibun, acestea constituind tot atâtea forme de comunicare cu poezii Chinei și Japoniei, după cum o atestă înșăși dedicația cărții, poezi ce au trăit aventuri spirituale asemănătoare având ca decor geografic muntele.

Haijinul e un solitar romantic preferând să nemurească fulgurațiile clipei, nocturne cel mai adesea, obiectivul aparatului său de "fotografiat" căzând nu întotdeauna pe lucruri, vietăți și cadre peisagistice, cât pe umbrele sau pe ecourile pe care cele dintâi le produc declanșând în memoria auctorială trăiri de altădată (îndeosebi haibunurile). Exemplificăm printr-un tanka: "ultimii stropi de ploaie/ ai nopții se zvântă pe geam -/ fără nici un motiv/ mi-aduc aminte/ de satul copilăriei".

E în tot scrisul, altminteri de o simplitate dezarmantă, al lui Ion Codrescu, o nebanuită comuniune a forțelor cosmice (a se vedea frecvența motivului lunii, norilor și stelelor). Poetul aude "glasuri" de cu totul altă sorginte decât cele

umane (țipătul păsărilor de noapte, cântecul cocoșului, scârțâitul obloanelor, freamătul ploilor tremurători, murmurul izvorului izolat, lătratul câinelui, dangătul clopotului, picuratul țurturelui de la streășină, piuitul puilor, tunetul prevestitor de furtună, vuietul cascadei, fluieratul trenului ce se pierde în zare etc.) și le traduce în cele mai diverse trăiri sub care se ghicește emoția înregistrării lor de un eu ce-și conservă cu înverșunare impersonalitatea.

Înfometat de peisaj, poetul îl aspiră literalmente cu forța de-a dreptul magnetică a ochiului. Altfel spus, el ia, vizual, pulsul muntelui: ridicarea ceții e de ficcare dată prilej de bucurie, ca și semnele trecerii altcuiva prin peisaj, semne atenuând senzația de singurătate: "drum mărginit de lavandă -/ pe fagul uscat/ inițiale încrustate". Există întotdeauna o garanție a victorii în situl dezolant peste care se înstăpânește dezagregarea: "prin gardul putred/ se strecoară o zorea"; ca și: "urcând spre biserică/ un fluture roșu/ în aerul rece de toamnă". Inclusiv: "desfac o frunză uscată -/ picături de rouă/ ascunse în interior".

Nu putea lipsi de la această fiestă salvator recuperatoare de clipe de grație nici simțul olfactiv acutizat frenetic de: mireasma de pin, parfumul de soc, mirosul beat de levănțică al fânului strâns ritualic în căpițe, cel de lemn stârnit prin ascuțirea unui creion sau, prilej de jubilație secretă, cel de hârtie proaspătă, adus de ficcare nouă carte ce îi parvine, aroma cartofilor copti în spuză ș.a.m.d.

Vocile muntelui (Mountain Voices), carte apărută la **AMI-Net International Press**, face parte din programul de publicații editate în cadrul Festivalului Mondial de Haiku, Londra-Oxford, 23-30 august 2000, și se bucură de o prefață autorizată, semnată de Susumu Taghiguchi, precum și de un la fel de pertinent **Cuvânt introductiv** al lui H. F. Noyes.

Cartea există, fie că detractorii ei o acceptă sau nu, și destinul ei este, ca să-l citez pe prozatorul Marius Tupan, cel al glonțului ieșit deja din țeava puștii: nimeni nu-i mai poate schimba traiectoria.

ÎNSCENĂRI ALE MEMORIEI COLECTIVE

de VASILE SPIRIDON

În sud-estul Europei - zonă agrară și pastorală prin excelență cândva - mentalitatea populară prelungește și conservă, la nivelul imaginarului, dar și la cel comportamental, o serie de atitudini specifice gândirii magico-mitice, printre care și viziunea ciclică - revelatoare prin forța coercitivă a datinilor mai ales în scurta stagiune de iarnă a teatrului folcloric. Se poate verifica în această arie culturală teoria, de sorgine romantic-folclorică, a împleririi determinismului geografic cu ideea predestinării neamurilor. Crestomația **Panorama teatrului folcloric din județul Neamț** (Editura Nona, Piatra-Neamț, 2000), întocmită de George Brăescu, reface antologie și salvează de la uitare o structură etnoestetică pentru a proiecta pe ceranul actualității, oferindu-ne revelația vechimii noastre și sentimentul că duhul generațiilor trecute nu s-a risipit cu totul în negura vremurilor.

Chiar dacă era convins, poate, că mentalitatea colectivă ține de (al)chimia sufletească, a cărei combustie se petrece dincolo de atestatul documentar, George Brăescu s-a deplasat "pe teren" timp de douăzeci de ani, dotat cu planuri de cercetare, cu porthart și cu instrumentul necesar de lucru. El a instalat microfoane, a interogat... informatori și a transcrie practici culturale tradiționale și îndeosebi reprezentatii de teatru integrate manifestărilor folclorice strămoșești, creștinești și livești. În final a rezultat o amplă crestomație degrevată de învechitele conotații pășuniste și vulgar-sociologizante. Tradițiile hibernale, care copleșeau cândva sentimente, interese și voințe, reflectă aici (ca și în orânduiala vieții gospodărești, cu legile ei statornice), atitudinea conservatoare specifică țăranului nostru, care vede în folclor, în

datini, eresuri și obiceiuri o formă de rezistență în fața sancțiunilor istoriei. Așa încât conștiința populară nu este interesată de exactitatea evenimentelor sau de cronologie, totul desfășurându-se ritualic, *sub speciaie aeternitatis*. Ideea de continuitate a obiceiurilor calendaristice de iarnă este conferită nu atât de aspectul material-etnografic, cât de spiritul legii nescrise care dă tiparelor comportamentale un sens ordonator; creatorul popular vede existența ca pe un cod de "semne" venite din vechime.

Cu tot trucajul uzitat în întocmirea desfășurării scenice, "scenariștii" populari nu pot ieși din convenția simplității previzibile, oricât de spontani ar voi să pară în tieluirea intrigii. Și actanții, de mare diversitate istorică, socială, confesională și etnică (ofițeri, haiduci, vânători, ciobani, mirese, ibovnice, greci, turci, jidani etc.) se conformează unei scheme prestabilite. Chiar dacă fac mare târâboi pe unde trec în costumația lor târcată, descrisă cu migală și bine surprinsă în ipostazele fotografice, ei dau sentimentul apartenenței comunitare (nu colectiviste), al identității și al identificării (până și în bestiarul carnavalesc, capra poate conviețui cu ursul). Din perspectivă diacronică, personajele folclorice nu mai sunt percepute ca având ținută mitologică și virtuți paradigmatică; conținutul rostirilor și strigăturilor nu mai păstrează decât vagi amintiri despre strămoșii mitici. Intervenția insidioasă a factorilor de ordin ideologic-statal și dogmatic-bisericesc (termenii putând fi considerați și în variație liberă) a grăbit, în ultimul timp, trecerea în fondul pasiv etnografic a unor piese de inspirație cristologică și chiar precreștină ("descântecul" caprei și al

ursului) sau cu tematică matrimonială țigănească. În general însă, crestomația pune în evidență o bună conservare a materialului folcloric, dovadă fiind prezența mai multor feluri de "capră" (mută, umblătoare, cernită, clămpănitore, gheboasă, cu iezi, cu scaieți) și de jocuri ale "căiuților". Mesajul inițial rămâne intact, schimbându-se doar forma de transpunere. În fond, vechile practici magice continuă să dureze prin forța tradiției și a valorii artistice.

Are dreptate antologatorul să spună în cuvântul introductiv că "înainte de toate, dramaturgia folclorică a fost la origini literatură beletristică și istorică izvorită dintr-o *sui generis* «hagiografie» populară, în care coabitează o mare diversitate tipologică de eroi". Într-adevăr, personajele au măreția celor din poemele eroice, în timp ce expresia, venită dintr-o vocație poetică elementară, impresionează prin inflexiunile ceremoniale și "proverbiale" ce imprimă un hieratism dat atât de creștinism, cât și de elementul păgân. De fapt, colindele (de copii, de ceată) continuă stadii evolute ale poeziei descriptive, iar cele mai vechi forme de lirică populară apar în poezia obiceiurilor (poezia erotică, tema înstrăinării, sentimentul morții), deși, structural, cântecul liric proiectează o stare predominant individuală.

Masiva crestomație a lui George Brăescu ne readuce în memorie peisajul cu fundal patriarhal, atmosfera lui arhaică și economia naturală "Vatra strămoșească", realitatea materială a existenței românești tradiționale invită omul contemporan, supus alienărilor și globalizărilor de tot felul, la o recentrare a comportamentului său sărbătoresc. Răsfoită în răstimpul sacru dintre Nașterea și Botezul christic, crestomația **Panorama teatrului folcloric din județul Neamț** ne face să simțim că... urbana urare "Sărbători fericite!" pleacă de la formele de civilizație mai apropiate de natură și de arhitate, definitorii iar nu explicative pentru etnia noastră.

ANUL "EMINESCU"

Cu o participare selectă (printre alții, au fost invitați Ana Blandiana, Constanța Buzea, Magda Cârneci, Ioana Crăciunescu, Nicolae Manolescu, Mircea Martin, Mihai Ursachi, Cassian Maria Spiridon, Daniel Dimitriu, Adrian Alui Gheorghe, George Vulturescu, Ioan Țepelea, Adrian Dinu Rachieru, Marius Tupan, Valeriu Stancu, Mircea A. Diaconu, Dan Cristea - ordinea e întâmplătoare -, au avut loc, la Botoșani și Ipotești, sărbătorile anuale dedicate celui mai important poet român: Mihai Eminescu. Momentul comemorativ Laurențiu Ulici ca și alte etape ale programului stabilit au impresionat asistența, la fel de numeroasă ca întotdeauna. **Premiul Național de Poezie "Mihai Eminescu"** a fost obținut de Constanța Buzea. **Premiul de debut** a revenit lui Liviu Georgescu.

FĂRĂ COMENTARII

„Problemele grave ale supraviețuirii spirituale în mileniul ce va începe datează totuși de mai bine de o mie de ani și ele nu sunt multe: includerea sau nu a moralei între fiicele metafizicii, punerea originii omului sau nu în voința liberă, reducerea sau nu a răului la păcat, a trăi sau nu prin sursa Cuvântului etern al lui Dumnezeu din care, dedus în limbaj rațional, au rezultat un *sursum corda* și o apologie irepresibilă a creștinismului. Între libertatea lui Adam («*posse non peccare*») și libertatea adevărată a lui Hristos («*non posse peccare*»), omului mileniului următor îi este deschisă calea de a stimula căutarea valorii-scop și nu a valorii-mijloc ca fericire în timpul posedării lui de Dumnezeu. Dar, pentru a nu opera doar cu o singură relativizare, să nu uităm a suprapune anului 2000 de la Hristos anul 7508 de la facerea lumii, aniversat concomitent, și vom vedea atunci că vinovată de înfiripirea fericită a spiritului este totuși numai iluzia.

Cu ce intră scriitorul român în al treilea mileniu de la Hristos? Între alte condiții și profesii generatoare de paidumă, cele ale scriitorului par astăzi ignorate. Discipolii săi se împuținează îngrijorător. Nu sunt mulți cei care îl mai iubesc. Arta scrisului a căzut în dizgrație. Scriitorul este vânat de mizerie. Exilul uitării și al suferinței în excomunicare, ba chiar și cel al disprețului comunitar, l-au proiectat într-o lume a nefericiților. Realul de la care ar purcede pentru a-și hrăni nevoia de imaginar este ostil, ignobil și vidat de Dumnezeu. Dar tocmai de aceea, atât de fertil pentru creație. Umilit, dezabuzat, încorsetat în geniu și motivație, care îl fac apt pentru suferințe și mai terifiante, scriitorul actual are șansa unică de a-și reconverti soarta potrivnică prin continuă îndumnezeire absorbită de *anima propriului* personaj sacrificial, Iov.“

(Redacția - „Bucovina literară“)

Biblioteca noastră

- 1) **Cartograful puterii** (Gabriel Chifu), proză, Editura Cartea Românească.
- 2) **Îngerul căzut** (Adrian Alui Gheorghe), versuri, Editura Timpul.
- 3) **Scrisori către părintele Nicolae** (Aurelian Titu Dumitrescu), eseuri, Editura Ministerului de Interne.
- 4) **Poeme** (Zeno Ghițulescu), versuri, Editura Niculescu.
- 5) **Broderii de amurg** (Dumitru D. Ifrim), versuri, Editura Lumina Lex.
- 6) **Vortex** (Valentin E. Busuioc), versuri, Editura Eminescu.
- 7) **Un altfel de sfârșit** (Adrian Grămescu), proză, Editura Arhipelag.
- 8) **Concetti** (Mariana Țăranu Rațiu), versuri, Editura Semne.
- 9) **Ghid teologic și misionar** (Ionel Durlea), ghid, Editura Ministerului de Interne.
- 10) **Bucurii pe portativ** (Adrian Doxan), versuri, Editura Metafora.
- 11) **Stele de vis** (Puiu Bobelică Cislău), versuri, Editura Astra Nova.
- 12) **Poeme politice** (Magda Cârneci), versuri, Editura Axa.
- 13) **Memoria fulgerului** (Lucian Strochi), proză, Editura Moldova.
- 14) **Dicționarul scriitorilor botoșăneni** (Silvia Lazarovici), eseuri, Editura Geca.
- 15) **Monografie Cezar Baltag** (Mircea A. Diaconu), eseuri, Editura Aula.
- 16) **Ave, Maria** (George Radu), proză, Editura UMC.
- 17) **Pelerinul de cenușă** (Valeriu Stancu), proză, Editura Cronica.
- 18) **Eminescu 2000** (Theodor Damian), eseuri, Editura Axa.
- 19) **Eminescu - poezia folclorică** (ediție - Gellu Dorian), versuri, Editura Axa.
- 20) **Prada din rai** (Vasile Proca), versuri, Editura Axa.
- 21) **Diapazonul de sânge** (Paul Aretzu), poeme, Editura Cartea Românească.
- 22) **Zăpezi abstracte** (Monica Ilaș), versuri, Editura Marineasa.
- 23) **Eminescu** (Aron Catruș), versuri, Editura Cezara.
- 24) **Mireasă pe hârtie** (Naca Semel), proză, Editura Pandora.
- 25) **Eminescu Ipotești Eminescu** (Valentin Coșereanu), eseuri, Editura Memorialul Ipotești.
- 26) **Vremea fragilor** (Maria Baci), versuri, Editura Augusta.
- 27) **Eminescu - poeme alese** (traducere și aparat critic - Geo Vasile), versuri, Editura Viața Medicală Românească.

ÎNTREBĂRI DESPRE DUMNEZEU

Ce este credința în ziua de azi?

Mai mulți tineri, elevi în ultimul an de liceu, i-au trimis lui André Frossard (membru al Academiei Franceze) vreo două mii de întrebări despre Dumnezeu, Biserică, adevăr, știință etc., ale căror răspunsuri le așteptăm cu toții. Întrebările adolescenților îi fac până și pe credincioși să se îndoiască, îndepărtându-i de credință pe cei care ar vrea să creadă. Aceste întrebări au pus bazele scepticismului modern: De ce trăim? La ce ne ajută credința? De ce nu ni se arată Dumnezeu? De ce intervine Biserica în viața personală a credincioșilor? De ce există suferință?

André Frossard, acest "om care l-a văzut pe Dumnezeu", nu numai că a răspuns așa cum a considerat el de cuviință la întrebări, ci a dorit să comenteze și argumentele tradiționale invocate de "dușmanii" credinței (dezbătute însă și în sânul Bisericii). Analiza lui André Frossard este profundă, uneori incisivă, deseori neașteptată. Ea ne introduce în atmosfera unei credințe personale îndrăznețe care ar putea reface misterul, această "hrană spirituală" care face din a crede cel mai mare nonconformism al vremurilor noastre.

Întrebări despre Dumnezeu (Dieu en questions) este o carte atât pentru credincioșii neliniștiți, cât și pentru scepticii care caută răspunsuri.

Ce este credința?

Am încercat să-i dăm atât de multe definiții încât ar trebui, o dată pentru totdeauna, să admitem faptul că nu există un singur răspuns la această întrebare.

Credința este, pentru unii, încrederea în cuvântul lui Dumnezeu, presupunând că El există cu adevărat și că ne vorbește deseori.

Pentru alții este o stare de grație, deci ar fi inutil să o căutăm dacă ne lipsește cu desăvârșire.

Majoritatea gânditorilor moderni văd în credință manifestarea unei inteligențe conștiente de limitele sale, raportată la o misterioasă putere superioară care conduce întreaga lume și chiar propria-i existență. Un ecou al acestui tip de abdicare intelectuală se regăsește și în credința populară: «Pentru a-l urma pe Dumnezeu nu trebuie decât să crezi», expresie care ne duce cu gândul la faptul că de dragul credinței, trebuie să renunțăm uneori la rațiune.

Pentru alții, credința stabilește o relație între Dumnezeu și om prin intermediul **Sfințelor Scripturi** sau a Bisericii; dar un dialog, o relație în general, presupune existența a doi interlocutori, deci iată-ne revenind la dubiile de mai sus: Dumnezeu există cu adevărat?

În viziunea lui Bernanos, credința nu este

decât «douăzeci și patru de ore de îndoială, mai puțin un minut de speranță». Credința nu ar fi, astfel, decât o îndoială străbătută din când în când de un sentiment irațional. Nu o putem nici defini, nici explica.

Dumnezeu înseamnă iubire, deci nu putem căuta explicația credinței decât în dragoste.

Credința nu presupune doar încredere în existența lui Dumnezeu. Contemporanii lui Iisus nu se îndoiau de aceasta, însă el le cerea mai mult de atât. Nu le-ar fi reproșat atât de des evreilor lipsa lor de credință dacă nu ar fi vrut să-i facă să recunoască existența lui Dumnezeu; nu ar fi făcut-o dacă credința ar fi fost o binecuvântare acordată unora și refuzată altora. Iisus deplânge faptul că această credință este atât de rară, de puțin puternică și se minunează ca de un lucru extraordinar atunci când vede că ea poate apărea totuși. Astfel, când centurionul care îi cere să-i salveze servitorul refuză onoarea de a-l găzdui, spunându-i: "Doamne, nu sunt demn să te primesc în casa mea, spune însă ceva iar servitorul meu va fi vindecat", Iisus rostește: "Niciodată nu am văzut o așa credință în Israel!"

Un alt episod ne face să ne întrebăm din nou ce înseamnă credința, însă nu atât pentru om cât pentru Dumnezeu însuși. În ziua de Florii, știindu-și aproape sfârșitul, Iisus coboară de pe Muntele Măslinilor pe un covor

de frunze de palmier, îndreptându-se spre Ierusalim. El știe deja cum va muri. Însă mai știe și că se va întoarce, căci împărăția sa este fără de sfârșit. Totuși bucuria pe care o simte nu îi oferă decât viziuni înfricoșătoare asupra căderii Ierusalimului și gândul pe care nu poate să nu-l rostească cu glas tare: "Va mai găsi oare credință Fiul atunci când se va întoarce pe pământ?". Această întrebare plină de griji, însă pe cât se poate de revelatoare, se aseamănă cumva cu ultimele cuvinte din **Evangelie** adresate apostolului: "Mă iubești tu oare, Petre?". Atât pentru Iisus, cât și pentru Dumnezeu nimic altceva nu mai contează, iar răspunsul la întrebarea supremă este însăși credința. Iisus a venit printre noi și mai apoi a înviat pentru a o căuta, dar se teme să nu cumva să nu o mai găsească atunci când se va întoarce. Credința nu este decât un atașament reciproc între Dumnezeu și această generoasă dispoziție a sufletului uman de a crede în dragoste în ciuda oricărei aparențe, dispoziție care atrage irezistibil divina caritate.

Creștinismul a eșuat

Nu este aceasta realitatea? Nu numai că nu toată lumea cunoaște **Evangelia**, ba mai mult - nicăieri nu este aplicată. Nici un popor nu și-a oferit o constituție inspirată de **Evangelie**, iar dacă vreun conducător al vreunei țări bogate îl invocă pe Dumnezeu în ceremoniile lor oficiale, o face mai mult din obișnuință decât din pioșenie, parcă pentru a obține pentru nația sa un surplus de prosperitate. Până și creștinii cărora li se citește **Evangelia** la fiecare slujbă de duminică o uită cu desăvârșire pentru restul săptămânii. Totuși, biserica îi învață două importante reguli de comportament. Prima se referă la viața lor personală, a doua stabilește principiile vieții societate, având însă o mare legătură cu cea dintâi. Dacă totuși creștinii acceptă ceea ce le cere credința pentru a atinge acea stare de grație, adică «să ofere și celălalt obraz atunci când cineva le dă o palmă», nici o biserică nu a propus vreodată statului să facă din acest sfat o obligație legală, fapt care dovedește că **Evangelia** nu poate fi pusă în practică (socialmente vorbind), neavând o eficacitate temporală. Ar fi inutil să începem o discuție despre cruciade, Inchiziție, războaiele religioase etc., care nu au, în realitate, nimic în comun cu morală creștină. Cu alte cuvinte, este vorba aici de un eșec pe toate planurile.

Totuși, Iisus le spune apostolilor săi: "Oamenii își vor da seama ce este păcatul".

Această profeție s-a împlinit într-un mod foarte evident care trece, curios, neobservat. Chiar dacă idealul creștin este des considerat a fi inaccesibil, nimeni nu-i contestă frumusețea, unii critică însă aceste exigențe morale care par a fi descurajatoare sau incompatibile cu starea noastră de spirit, mărturisind fără

ROMANUL LOGOREIC

de ION CREȚU

Prozatorul american E.L. Doctorow este suficient de cunoscut cititorilor noștri pentru a nu mai fi nevoie de o prezentare. Dacă oferim, totuși, câteva date bibliografice o facem pentru că ele ne par necesare pentru o mai bună înțelegere a poziției lui Doctorow față de chestiunea creației literare. Primul lui roman, **Hard Times**, a apărut în 1960, dar abia **The Book of Daniel**, 1971, o construcție epică de tip *espionage*, bazată pe procesul lui Ethel și Julian Rosenberg, i-a adus recunoașterea unanimă. Caracteristic pentru proza lui Doctorow este apelul la personajele istorice, cum se întâmplă în **Ragtime**, 1975, în care destinele a trei familii fictive, la începutul secolului 20, se întrec în viețile unor figuri istorice ca Henry Ford, Emma Goldman, Harry Houdini, Theodor Dreiser și Sigmund Freud.

Doctorow, și nu numai el, este preocupat de influența filmului asupra romanului. Se știe că a existat o vreme când romanul, mai ales romanul *gialo* american - Dashiell Hammett și Raymond Chandler, în primul rând - l-a avut asupra limbajului filmului, asupra montajului, devenit mai sever, și a dialogului - mai parcimonios - stabilind raportul just între imagine și text în favoarea imaginii.

S-a observat că prozatorii moderni își încep romanele altfel decât o făceau predecesorii lor din secolul trecut. Stendhal însuși - ca să nu mai vorbim despre Balzac, marele "specialist" în expuneri interminabile ale locului unde se vâd desfășura acțiunea - dedică un capitol întreg descrierii micului oraș de provincie Verrières, unde domiciliază domnul primar de Renâl și familia lui: prezentare geografică, economică, financiară etc. Faulkner, deja în deceniul trei, debutează mult mai direct: "Din spatele gardului de tufe care înconjură izvorul, Popeye îl urmărea pe tip cum bea apă" (**Sanctuarul**, 1931). La fel, **Zgomotul și furia**: "Peste gard, printre locurile cu flori încârligiate, îl vedeam izbînd mînea". Concluzia? "Romanul secolului al XX-lea, observă Doctorow, minimalizează discursul care întârzie asupra decorului, a biografiei personajelor etc. Scriitorul găsește necesar să încorporeze toată informația necesară în acțiune, s-o amestece în curentul narativ, așa cum procedează filmul".

Dezvoltarea filmului, afirmă scriitorul american, coincide cu tendința prozatorilor de a concepe o compoziție mai puțin simfonică, mai aproape de o partitură pentru o singură

voce. S-ar putea spune că îndepărtarea continuă a scriitorului de realitate este la fel de mult efectul modului cum vede filmul lumea, cât și al unei continue și sporite sofisticări a literaturii înseși. Un alt efect cinematografic privește re poziționarea instantanee în timp și spațiu, ceea ce în termeni tehnici se numește *cut*. Scriitorii obțin tot felul de efecte prin eliminarea explicațiilor interstițiale sau tranziții, duc *story*-ul de la un personaj la altul, sau personajele de la un loc în altul sau dintr-un timp în altul. Alte întrebări, mai curajoase, ale discontinuității se obțin prin violarea protocoalelor gramaticale relative la persoană și timp.

"S-ar putea spune că după o sută de ani, continuă Doctorow în expunerea sa intitulată **Romanul urmează filmul într-o lume cu mai puține cuvinte**, s-ar putea ca filmul să nu mai poată face mare lucru pentru literatură, el urmînd să se afirme în mod esențial ca avînd o natură nonliterară și să facă din convențiile sale o formă a artei aparte, și auto-suficientă, cum este pictura".

Cum funcționau filmele odinioară? Filmul mut, de pildă, a început în tăcere, glosează Doctorow. Regizorii au învățat cum să comunice sensul prin mijloace străine de limbaj. Cele mai multe dintre "explicații" - *title cards* - din filmul mut doar fixau sensul comunicat spectatorului într-un mod nonverbal. "Cuplu tânăr în pridvor, seara. El scoate un inel din buzunarul vestei. Privește în ochii ei. **Title card**: «Milly, vrei să fii soția mea?»" În filmul modern, în special în cele făcute de Hollywood, dialogurile vorbite tind tot mai mult să suplînească funcția jucată de vechile carduri. Tipul de film este indicat prin generic. Primele imagini fixează spațial filmul și identifică perioada când se desfășoară acțiunea lui. O anumită scenă este luminată, și camera este poziționată pentru a crea *mood*-ul sau să informeze audiența cum să privească ceea ce vîd, cât de serioasă sau de comică este povestea, cât de obiectiv putem privi personajele, cât de intim suntem solicitați să împărțim aventurile cu ele. Actorii sunt îmbrăcați, tunși sau coafați pentru a indica vârsta, clasa economică, statutul social, educația, chiar gradul de virtute etc. Toate acestea sunt prezentate perfect în mod nonverbal. În unele dintre filmele de azi 95% din sensul scenei este comunicat înainte ca un singur cuvînt să fie rostit; chiar 98% dacă adăugăm muzica.

Din acest punct de vedere, romanul, prin grafica sugestivă a copertelor, împrumută de

la film tehnica genericului. O copertă bine construită comunică cititorului tipul de roman pe care-l are sub ochi: un bărbat cu un pistol în mîna va transmite o informație foarte importantă, și anume că este vorba despre o crimă, hainele bărbatului respectiv vor fixa în timp acțiunea romanului, și un fundal de decor ne va spune dacă acțiunea se petrece, în principal, într-un oraș, la țară sau pe o insulă. Acest tip de comunicare nonverbală, aproape generală la romanele de peste ocean, este încă puțin agreată de editorii noștri când este vorba despre literatura contemporană, mulți preferînd în continuare coperta albă, simplă, "oarbă" din punct de vedere informațional.

Firește, subliniază Doctorow, există excepții. Louis Malle a turnat filme foarte "verbale", sitcom-urile televizate sunt și ele construite pe largi fundații de cuvinte. În anii '30-'40, când principalele surse ale scenariilor de filme erau piesele de teatru și romanele, filmele erau logoreice, așa cum continuă să fie și astăzi adaptările de Shakespeare. Acum, după un secol de dezvoltare, filmul, ca medium, produce o cultură proprie. Audiența filmului este la fel de școlită în ritmul acestuia, motivele și obiceiurile sale de a fi așa cum sunt fanii lui Wagner în opera **Nibelungen**.

"Limbajul literar, precizează Doctorow, extinde experiența în discurs. Înflorește în gândire cu substantive, verbe, obiecte. Gîndește. De aceea, termenul de limbaj filmic poate fi oximoronic. Filmul de-literalizează gîndirea; se bazează în principal pe o asociere de impresii vizuale sau înțelegeri."

Care ar fi concluzia acestei intervenții? Astăzi, la început de mileniu, filmul este prezent pretutindeni. Există mai multe filme decât au existat vreodată. Se difuzează cinematografe, la televiziune, prin cablu, videocasete, CD-uri, DVD-uri. Sunt expediate pretutindeni în lume prin transmisiuni via satelit; sunt subtitrate, dublate și sunt disponibile pentru consumatori să-și aleagă titlul și epoca preferată așa cum sunt cărțile într-o librărie. Popularitatea lor enormă ajunge la toate clasele și la toate nivelurile de educație. Producătorii sunt conglomerate importante în lumea amuzamentului, care investesc mulți bani în filme și așteaptă ca acestea să producă și mai mulți bani.

Sunt filmele o amenințare serioasă pentru cultura scrisă, pentru roman în special? Cu siguranță nu, în ciuda aparențelor. Romanierul trebuie să privească în jurul său, să se adapteze noilor cerințe ale cititorului, care, la rîndul lui este sensibil la schimbările generale din societate și, mai ales, din media, lume care evoluează foarte rapid, să ofere dacă nu un substitut pentru film, ceea ce nu este ușor, cel puțin o formă superioară de cultură, în paralel.

1). Prima soție a lui Marin Preda, Aurora Cornu, se sprijină pe umărul fratelui lui Mon Cher, cunoscut sub numele de Sae Preda.

2). Poetul Anghel Gădea îl ține strâns de braț pe Eugen Simion: să nu treacă mai departe de Academie!

3). Viitorul candidat la Președinția Uniunii Scriitorilor, Nicolae Manolescu, vorbește la numeroase saloane ale cărții. Îl ascultă cu atenție participanții: în imagine - Marina Ghițoc și Aristița Negreanu.

4). Lansarea operelor definitive ale lui Al. Lungu (în centrul imaginii). Îi stau alături Barbu Cioculescu și Nicolae Țone.

5). Ca de obicei, Dan Stanca (nedreptățitul ierarhiilor) se teme de obiectivele aparatelor de fotografiat. Ion Nicolae Anghel se preface că nu le ia în seamă.

